СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК **3 (743), 23—29 січня 2014**

ЗАЯВА
Центрального правління ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка

16 січня 2014 року президентська партія більшості Верховної Ради з порушенням процедури ухвалила низку законів, які є найбільш репресивними в Європі. Президент Віктор Янукович своїм підписом надав їм чинності, проігнорувавши інтереси громадянського суспільства, порушивши Конституцію, засягнувши на українську державність і демократичний шлях розвитку України.

Руйнація парламентаризму й демонтаж конституційного ладу розпочалися після приходу Януковича до влади 2010 року: нелегітимно була сформована так звана парламентська більшість, керована Банковою. З того часу ця "команда" перетворила Верховну Раду з парламенту на "машину для голосування", де силовими методами, підкупами, залякуваннями ухвалюються антиконституційні рішення.

Останні події випливають з усієї попередньої діяльності Януковича. "Харківські угоди", "Мовний закон", "Закон про референдум" і низка інших законів, що ухвалювалися з грубим порушенням процедури й регламенту, за своїм змістом суперечать Конституції України. Так звані "закони", ухвалені 16 січня, рівнозначні запровадженню надзвичайного стану і є продовженням тієї лінії, яку режим увесь час практикував, блокують підписання Угоди про асоціацію з ЄС, обіцяну Януковичем. Таким чином стає зрозумілим, що Янукович виконує обіцянку, яку дав Путіну, одержуючи від нього політичний хабар у 15 мільярдів доларів і знижку на газ.

Дії влади ставлять Україну в режим міжнародної ізоляції, а це означає, що агентура Путіна робить усе, щоб перетворити українську Україну на російську губернію, оголосити її частиною євразійського союзу. Наступний етап — економічне підпорядкування і знищення української ідентичності, що призведе до перетворення України на безправну губернію неоімперії, яку намагається створити Путін. Задля цього здійснено такі кадрові зміни, що практично всі ключові посади в державі належать представникам донецького клану, а посади в силових відомствах — етнічним росіянам, колишнім громадянам Росії, що й сьогодні перебувають під контролем російських силових структур. Таким чином, доки Янукович буде при владі, існуватиме загроза і нищитиметься демократія в Україні.

Учасники протестів, які відбуваються в державі, вимагають скасування диктаторських нелегітимних законів, які визначають для України білорусько-російський шлях, порушують фундаментальні людські права, перекреслюють бажання українців жити за європейськими стандартами. Останні події свідчать, що протестний рух наростає, а влада замість того, аби шукати виходу з глибокої політичної кризи, що може обернутися соціальним та державним колапсом, дбає лише про своє виживання та самозбереження.

Усім українським силам необхідно мобілізуватися, об'єднатися для солідарних дій політичного й соціального протестного руху. Якщо режим Януковича не має мандата довіри від суспільства, він має бути усунутий.

20 січня 2014 р., м. Київ

Фото Сергія Марченка

Кривавий сніг Водохреща

Петро АНТОНЕНКО

Назад, у жандармську країну?

Те, що відбулося у ВР України 16 січня, — національна ганьба. І те, як "ухвалювалися" закони, і щодо їхнього змісту. Голосували руками, без нормального підрахунку голосів, що добре видно на відеозаписах. Регіонали і комуністи навіть не тямили, що діється. Просто згори отримали вказівку.

Соромно за такий парламент.

Тепер про ці жандармські закони, які похапцем підписав Янукович.

Найодіозніший — Закон "Про судоустрій і статус суддів". Автори законопроекту — нардепи-регіонали Вадим Колесніченко і Володимир Олійник, нині затятий регіонал. Та журналісти Черкас продемонстрували відеозаписи часів Помаранчевої революції. Олійник, який щойно вилетів із крісла мера Черкас, кричить на мітингах опозиції: "Зека — геть!" Це про Януковича, якому нині лиже п'яти. А щодо Майдану—2004 Олійник закликав черкащан "брати родини і хоч на день поїхати на Майдан, щоб побачити ту добродушну ауру любові. Там народжується нація". А нині він аж жовчю спливає щодо Майдану нинішнього.

Ці "ухвалені" закони забороняють рух у автоколонах із більш ніж 5 авто без узгодження з МВС; участь у масових акціях "у масці, шоломі або з використанням інших засобів чи способів маскування"; встановлення під час них "малих архітектурних форм" без дозволу МВС — досі такі заборони слухняно виносили суди.

За блокування будівель чи споруд органів влади і об'єднань громадян — до п'яти років в'язниці.

За незаконне (а "незаконним" визнаватимуть що завгодно) збирання, зберігання чи поширення конфіденційної інформації про суддю, його близьких родичів чи членів сім'ї, а також за образу чи вчинення тиску на суддю тепер можна отримати величезний штраф чи два роки в'язниці.

У Кримінальний кодекс України знову повернули скандальну статтю 151 "Наклеп", під яку потраплятимуть журналісти й інші автори медіа за будь-яку критику чиновників влади. Кара — величезні штрафи чи тюремне ув'язнення.

Купуватимемо сім-карти з паспортами. Передбачені драконівські заходи контролю за Інтернетом.

Громадські організації, які отримують закордонні кошти, оголосять іноземними агентами. Притому, що в Україні давно діють закордонні благодійні фонди, які підтримують саме громадський сектор, і працюють вони згідно з підписаними Україною міжнародними угодами. Громадським організаціям заборонили брати участь у політичних акціях.

Ще одним законом встановлено так зване "заочне правосуддя", коли людину можуть судити без її присутності на суді.

За вірнопіддане голосування за ці дикі закони фракція комуністів на тому ж "пришвидшеному" ручному голосуванні "протягла" два свої законопроекти, доповнення до Кримінального кодексу: перший — "щодо відповідальності за заперечення чи виправдання злочинів фашизму". Ним до "виправдання злочинів" фашизму зарахують будь-які позитивні судження про ОУН, УПА, інших героїв боротьби за незалежність України; "щодо відповідальності за осквернення та руйнування пам'ятників", яким під захист беруть пам'ятники комуно-тоталітарного режиму.

Другий (автор одіозний нардеп Сергій Ківалов) — це нова редакція недавно ухваленого ВР закону про амністію учасникам акцій протестів. Суттєва різниця: тепер під цю амністію потрапили всі силовики, які били людей на акціях.

Усі три опозиційні фракції уже подали позови про скасування того голосування у Вищий адміністративний суд України. З серйозною доказовою базою. Водночас готують позов до Європейського суду. Слушно зазначив один із лідерів опозиції: "Ми чудово знаємо, що на українські суди розраховувати безглуздо. Але якщо в Польщі судять силовиків 25-літньої давнини, то чому б, коли режим впаде, не підняти ці справи".

Віче проголосило: народ бере владу у свої руки

Ухвалення цих законів, явно за вказівкою Кремля, — це не просто узаконення терору й диктатури на російський і білоруський лад, це виклик суспільству. А його реакція не забарилася.

Усе це викликало хвилю радикальних пропозицій. Головна — негайне взяття влади народом у свої руки на підставі статті 5 Конституції. Перехід влади до опозиції мотивується результатами останніх парламентських виборів, на яких за пропорційною системою за неї проголосувало більше половини виборців.

У неділю 19 січня Майдан скликав чергове Народне віче. Цього разу, з огляду на загрозу встановлення диктатури в Україні, його рішення було радикальним. Нинішню владу оголосили поза законом і озвучили план переходу влади до народу, до опозиційних сил. Проголосили формування Народної Ради як нового парламенту держави, до якого переходить уся влада.

Віче констатувало: ***"В Україні відбувся державний переворот, спрямований на повалення конституційного ладу в державі, знищення основ народовладдя та парламентаризму".***

Продовження на стор. 2

“Мобілізувати протестний потенціал Майдану на організацію всеукраїнського руху, спрямованого на скасування “законів 16 січня”.

Закінчення. Початок на стор. 1

Ось деякі пункти резолюції віча:

“1. Не визнавати так звані закони, ухвалені 16 січня 2014 року, оскільки вони юридично нікчемні та такі, що порушують Конституцію України.

2. Утворити Народну Раду як об’єднання народних депутатів України членів опозиційних фракцій ВО “Батьківщина”, ВО “Свобода”, “Удар” Віталія Кличка та позафракційних народних депутатів, які залишаються на позиціях захисту демократії, конституційного ладу та парламентаризму.

Відповідно до статті 5 Конституції України, доручити Народній Раді після підтвердження її повноважень українським народом, сформувати всю вертикаль влади, починаючи з уряду народної довіри, який повинен отримати підтримку на Майдані.

3. Провести всеукраїнське народне голосування з таких питань:

висловлення недовіри Президентові України Віктору Януковичу та його відставки у конституційний спосіб, висловлення недовіри тим народним депутатам, які 16 січня голосували за так звані “закони про диктатуру”;

підтвердження у конституційний та законний спосіб народом України повноважень та легітимності Народної Ради;

відновлення конституційного ладу в державі, унеможливлення побудови тоталітаризму та диктатури”.

Кров на підступах до урядового кварталу

Народ почав безпосередньо брати владу в свої руки. Віче ще тривало, а тисячі учасників акції протесту потяглися з Майдану до Європейської площі й початку вулиці Грушевського, яка веде до урядового кварталу. Колона прямувала до Кабміну і Верховної Ради. Та на початку вулиці шлях людям перекрили підрозділи “Беркута” і внутрішніх військ.

Усе, що там відбувалося, було схоже на початок справжньої війни влади з народом. У перших лавах протестувальників була молодь у касках, озброєна палицями. Вони почали бити міліцію, розбирати бруківку і кидати в беркутівців камінням і пляшками із пальною сумішшю, від яких загорілися машини беркутівців і одяг на самих міліціонерах. Потім загорівся міліцейський автобус. За версією міліції, його підпалили протестувальники, за версією останніх — самі міліціонери. Загалом же тут спалили десяток міліцейських автобусів.

Кривавий сніг Водохреща

Почалися суперечки між учасниками протестів. Частина з них закликала активістів припинити бити міліцію. До цього ж закликав і Віталій Кличко, котрий з’явився в перших лавах протестувальників і почав вести переговори з міліцією, щоб та пропустила людей до ВР. Безрезультатно. У соціальних мережах з’явилася інформація від організації “Правий сектор”, яка заявила свою позицію та закликала громадян до прямого штурму із застосуванням будь-яких методів.

У ці хвилини зі сцени Майдану Арсеній Яценюк від імені лідерів опозиції заявив, що вона не має жодного стосунку до насильницьких дій і назвав атакуючих провокаторами.

Міліція застосувала проти натовпу сльозогінний газ, почала кидати в людей шумо-димові гранати, потім застосувала водомета, а як відомо, застосування водометів за мінусової температури заборонено законом. Але на це не зважають.

Протистояння тривало всю ніч і продовжилося в понеділок та вівторок.

Пізно увечері в неділю у Межигір’ї відбулася зустріч Януковича і Віталія Кличка. Президент пообіцяв створити комісію від Адміністрації глави держави, яка почне переговори з опозицією, шукаючи вихід із політичної кризи. Поки що переговори видимих результатів не принесли.

Петро АНТОНЕНКО
21 січня

Травмовані на Грушевського

За даними Штабу національного опору, 1400 активістів звернулися по медичну допомогу.

Як повідомив координатор медичної служби Штабу національного опору Олег Мусій, це дані на 20 січня. За словами Мусія, 2/3 активістів постраждали на вулиці Грушевського.

По меддопомогу звертаються внаслідок поранень ніг і рук від куль травматичної зброї, а також осколкових поранень. Крім того, двоє людей 20 січня отримали травми очей, а з початку зіткнень на вулиці Грушевського таких осіб 6.

Українські новини

Звернення до лідерів парламентських і позапарламентських політичних партій

16 січня 2014 року контрольована президентом парламентська більшість у незаконний спосіб “проголосувала” за пакет антиконституційних законів. Цим було остаточно оформлено узурпацію влади авторитарним режимом В. Януковича, відверте нехтування ним демократичних цінностей і практичну відмову від євроінтеграційного курсу.

Подальше зволікання, пасивне споглядання або спроби загравання з президентом, влада якого втратила залишки легітимності, штовхатимуть Україну до прірви беззаконня й суспільного безладу.

В. Янукович демонструє повну нездатність виконувати роль гаранта дотримання Конституції, захисту суверенітету та забезпечення прав і свобод громадян. Його політика призвела до корумпованого збагачення власної “сім’ї”, спричинила зубожіння багатьох верств українського суспільства, створила реальну загрозу незалежній державності України. Нині об’єктом репресивної сваволі керованої В. Януковичем команди стало все українське суспільство. Ця команда готується до антиконституційного, і не виключено, силового збереження себе і В. Януковича у владі, що становить загрозу для майбутнього всієї країни і кожного її громадянина. Необхідно також усвідомити, що В. Янукович став об’єктом маніпуляцій із боку авторитарного лідера Росії, нав’язливою метою політики якого є блокування євроінтеграційного курсу України та перетворення її у безправну губернію євразійської неоімперії.

Із метою відновлення конституційного ладу та забезпечення права українських громадян жити у вільній, незалежній і демократичній державі, лідери опозиційних сил повинні:

1. Мобілізувати протестний потенціал Майдану на організацію всеукраїнського руху, спрямованого на скасування “законів 16 січня”.

2. Домагатися дочасних виборів Президента України через ініціювання всеукраїнського референдуму.

3. Негайно укласти й оприлюднити угоду про висунення єдиного кандидата в Президенти України від опозиції на майбутніх президентських виборах.

4. Негайно сформувати спільний тіньовий уряд, який невідкладно розробить реалістичну та зрозумілу суспільству, а отже, і підтримувану ним конкретну програму з подолання кризи, запровадження демократичних перетворень, забезпечення соціально-економічних прав громадян і відновлення євроінтеграційного курсу України.

5. Розпочати створення механізму захисту результатів народного волевиявлення і під час референдуму про дочасне припинення президентських повноважень В. Януковича, і під час майбутніх президентських виборів.

Левко ЛУК’ЯНЕНКО,
Дмитро ПАВЛИЧКО,
Володимир ВАСИЛЕНКО,
Василь ОВСІЄНКО,
Михайло БАСАРАБ
Київ, 19 січня 2014 року

Народне об’єднання «Майдан» повинно діяти за зразком організацій народно-фронтівського типу

Володимир ПІПАШ,
кандидат історичних наук, голова Закарпатського ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Ідея створення громадської організації “Народне об’єднання “Майдан” абсолютно відповідає потребам суспільно-політичної ситуації, яка нині склалася в Україні. Пересічні українці ставляться до неї з ентузіазмом і ладні працювати в ній на громадських засадах. Головне, щоб ідея не була дискредитована, як це сталося з деякими попередніми “проектами”. Певні ризики є.

Перший: створення громадської організації із “брендовою” назвою, яку згодом трансформують у ще одну політичну партію (за прикладом “Фронту змін”, “Народної самооборони” тощо). **Другий**: намагання підпорядкувати організацію одній із політичних партій. **Третій**: спроба використати створювану організацію для здобуття окремими особистостями власного політичного капіталу.

У випадку спроб реалізації названих ризиків ідея зазнає катастрофічного провалу, що потягне за собою нищівну поразку революції. Адже величезна маса майданівців втратить увесь свій ентузіазм, позаяк не захоче бути пішаками в таких іграх.

Чим же має бути НО “Майдан”? Гадаю, слід скористатися історичним досвідом. Він свідчить, що коли в якійсь тоталітарній державі народ масово піднімається на боротьбу за повалення режиму, шанс перемогти він має лише у тому разі, якщо створює широку громадсько-політичну організацію народно-фронтівського типу. Саме такі виникали та діяли наприкінці 1980-х—на початку 1990-х років у країнах Балтії (“Саюдіс” у Литві, Народні фронти — у Латвії та Естонії, деяких інших республіках СРСР), а також у соціалістичних державах Центральної Європи (мали назву — громадянські чи демократичні форуми), а першою була польська “Солідарність”. В Україні подібну організацію створили у вересні 1989 р., — Народний рух України за перебудову.

У Народні фронти об’єднується широкий загал людей різних ідеологічних уподобань. Що ж є для них об’єднавчим чинником? Чітке розуміння — перемогти тоталітарну систему можна лише спільно. Про це сказав на відкритті Установчого з’їзду НРУ О. Гончар: “Ми — різні люди, ми не однакові, але мета наша спільна — побудова правової держави...”.

У цьому була їхня сила, бо згуртовувалися мільйони громадян, але водночас і слабкість організацій народно-фронтівського типу. Вони були аморфними щодо членства, недостатньо структурованими. Можна навіть сказати, що це були не стільки організації, а порив, рух народу.

Після зникнення об’єднавчого чинника відбувається дезінтеграція Народних фронтів. Адже політично активною більшість громадян будь-якого суспільства є тільки в екстремальних випадках. Надалі такими залишаються лише кілька відсотків населення. Але й вони розходяться по партіях, де об’єднавчим чинником є більш вужча (партійна) ідеологія, і на її основі починають конкурентне змагання за виборців.

Сьогодні ми перебуваємо саме у такій ситуації. Мільйони людей просто добиває існуючий у країні політичний режим, але повалити його ми можемо, коли об’єднаємося. Тож маємо об’єктивне соціальне замовлення на створення в Україні масової громадсько-політичної організації народно-фронтівського типу. Саме таким має стати Народне об’єднання “Майдан”. Його програмна мета, яка змогла б об’єднати мільйони громадян, від націоналістів до лібералів, від студентів до пенсіонерів, науковців, підприємців, чорнобильців, митців, журналістів, ветеранів збройних сил, представників різних національностей, конфесій, партій, організацій, має включати таке:

1. Легітимну зміну влади;

2. Прихід до влади висуванців НО “Майдан” з метою:

— здійснення структурних реформ, зламу корупційної системи, здійснення демократизації управління, проведення люстрації в органах влади;

— укладення Україною Угоди про асоціацію з Євросоюзом.

Виконавши свою програмну мету, НО “Майдан”, вірогідно, припинить існування, як це сталося з аналогічними організаціями на початку дев’яностих. Однак, якщо виконає, це матиме величезне значення для майбутнього України. Маю надію, що саме цим шляхом заснування широкої громадсько-політичної організації народно-фронтівського типу і піде створення НО “Майдан”. Бо головне, щоб у ньому було місце для всіх, хто усвідомлює: нині ми маємо шанс нарешті закласти основи для розбудови України як європейської за цінностями, демократичної, правової та соціальної держави. І шанс цей не можна втратити.

Будьмо разом!

Тетяна КРОМБЕТ,
Київська обл.

На Майдан іду, як до Причастя —
Дух мій тут зринає із пітьми.
Це таке, повірте мені, щастя:
Вільними відчуть себе людьми!
Вільними від мороку облуди:
Павутиння страху розірвать,
Дихати почать на повні груди,
Гімн свій український заспівать!

Цей вірш я присвятила Майдану 2004 року, але він актуальний і для Майдану сьогоднішнього. Дехто закидає, що той Майдан був невдалим, а я вважаю, що він засвідчив прагнення українців до очищення від морального непотребу і що в українців відродилася сила духу і прагнення до волі.

Із дитинства запам’яталося, як мама взимку вишивала і співала українських пісень. Мені запала в душу пісня “За Сибіром сонце сходить” про Устима Кармелюка. Згодом, читаючи книжки зі шкільної бібліотеки, я дізналася про Олексу Довбуша та його опришків. А вже в роки Незалежності я нарешті дізналася, хто ж такий Степан Бандера. У 10 класі нас повезли на екскурсію в Ленінград. Там ми почули розповідь екскурсовода про сільськогосподарський науково-дослідницький інститут, де виводили нові елітні високоурожайні сорти зернових. Під час блокади співробітники інституту і члени їхніх сімей, як і всі блокадники, помирали від голоду, але сортове зерно не розікрали, не з’їли, а зберегли ціною власного життя, щоб після перемоги, в яку вони вірили, було чим засівати поля. Сьогодні деякі можновладці твердять, що мовляв, понаїхали в Київ переважно західняки і майданять тут і що Майдан це ще не вся Україна. Так, не вся. Але саме західноукраїнців я можу порівняти з тим добірним зерном, у якому на генетичному рівні пробудився дух справедливості та прагнення до волі. Ні, я зовсім не хочу принизити ідеологічну та патріотичну складову наших східноукраїнців. Адже не їхня вина, що Голодомор зібрав свій урожай переважно саме на сході України. На західній Голодомору не було, бо там тоді не було совдепії. І нехай хтось обзиває її другою Чечнею, а для мене саме Західна Україна — центр Європи.

Якось дивилася по телевізору розважальне шоу. Мене вразило, як на сцену виставили манекен, одягнений в українську вишиванку і шаровари, а Нестор Шушерич стріляв у нього з лука. Присутня там шушера тішилась із того. Він думав, що стріляв у опудало? Ні, він стріляв у ту сорочечку, що вишивала мені моя мама. Він стріляв у мою душу. Тут ви “перегнули палку”, точніше — лука. Дивіться, бо лук за формою трохи нагадує бумеранг. А якби на те опудало вони одягли чорну кацавейку з шестикутною зіркою і Шуфрич вистрелив би із лука в ту зірку, чи зійшло б їм це з рук? Думаю, що ні, бо євреї мудрий народ і нам не завадило б запозичити в них їхнє почуття власної гідності. Адже вони домоглися визнання Холокосту геноцидом їхнього народу, завдяки цьому створили власну державу, хоч до цього у них її не було тривалий час. А наші мудрагелі з Верховної Зради додумалися заперечувати визнання Голодомору геноцидом українського народу. Так, Голодомор це ще не весь геноцид, а лише одна з його сходинок, а ще ж були й інші руйнівні для української нації проекти і всі вони, як правило, виходили і виходять з ініціатив “правонаступниці” колишнього імперського монстра, який знову намагаються відродити.

Шушеричі натягують лука, цілячи стрілою в українську душу. Це вони ділять Україну навпіл, направляючи одну половину в кишеню Путіну, а другу — у свою. Ось тому і настав час нових героїв, у яких на генетичному рівні відроджується дух Довбуша, Кармелюка, Бандери.

Сьогодні ми гуртуємося, відчуваючи єдиний порив — українська душа прагне злету, бо “хто не прагне висоти, у того доля — бути ницим”, як сказав Лопе де Вега. Цю єдність ми відчуваємо, коли співаємо Гімн своєї держави. 2004 року ми вперше співали його на цьому Майдані. Наші східні українці на своїх майданах слухали його мовчки. Цього року Гімн співають на майданах і на заході, і на сході України, на жаль, не всі з однаковими устремліннями — у нас різні вектори.

Фото Сергія Марченка

Так! — європейським цінностям

Олександр РАТУШНЯК,
голова Кіровоградської обласної організації ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

16 січня 2014 року механічним підняттям рук, яких ніхто не рахував, у парламенті “проголосували” закон “Про диктатуру”.

Відтепер людину можуть засудити (зокрема й до багаторічного ув’язнення) навіть заочно, тобто за її відсутності в суді. Для того, щоб довести злочин, достатньо т. зв. “свідків”. Крім того, підконтрольними владі стають усі Інтернет-ресурси та незалежні громадські організації, зокрема й ті, що контролювали органи влади, стримуючи її корупційні апетити. Та багато інших “законів”.

Цим “законом” влада розписалася у своїй неадекватності й недієздатності. Вона неспроможна чути власний народ і вирішувати політичну кризу шляхом компромісів! Сьогодні владці можуть зібратися десь поза залою Верховної Ради, і простим підняттям рук оголосити нас Північною Кореєю, а Януковича — новоявленим товаришем Кім Ір Сеном без жодних виборів! Вони нагадують групу приматів, що увірвалася до рубки корабля і почала різко викручувати штурвал!

Україна справді не Росія! Те, до чого Путін ішов більше 10 років, у нас було проголошено за 10 хв. Навіть російська диктатура сьогодні м’якша! Різниця ще й у тому, що в Росії ця диктатура вже працює, а в нас її лише вчора було проголошено. Чи почне вона працювати — залежить від кожного з нас! Якщо ми й далі ходитимемо на роботу, не помічаючи, що навколо вже 37-й рік, то вони його нам зроблять!

Якщо ми сьогодні не вийдемо на страйк, то станемо спільниками всіх майбутніх злочинів цього новітнього тоталітарного режиму!

Настав час, коли ми, українська інтелігенція, повинні взяти відповідальність на себе за все, що відбувається в країні!

Ні! — тоталітаризму!

Так! — європейським цінностям!

Голгофа українського духу і волі

Іван ЗАХАРЧЕНКО,
Київська обл.

Євросоюз, як і сторічна мрія (пригадаймо І. Мазепу), розбудила Україну від летаргійного сну та страху. Люди відчули: щоб бути і жити, варто шукати нових шляхів, аби прихилитися, хоча б щокою, до чогось кращого, знаменнішого і світлішого. Країна, де холод неправди сковує душі, де задіяно тотальну розруху, потребує нової влади: бережливої, мудрої і людяної, а не влади безталанних людців.

Протягом 20-ти незалежних літ ніхто з правлячої касти не зробив і краплинки добра ні Україні, ні народу, а лиха накоїли багато. Люди загнані у нетрі бідності, занепаду, безладу. Душителям здалося, що ми вже й не люди, а замордовані тіні, що ми схололи і ніколи не зведемося... А ми звелися, нехай надсилу, і показали світові, що ми нескорені! Наш дух і воля гартувались у вогні гніту, неволі і терпіння. Не кожен народ витримає те, що витримали ми!

Майдан — це не хаос, а вибух народного гніву, болю і мук. Європа — це одна проблема, щоб її вирішити, слід зробити лише один крок. Зараз головна задача Майдану — відсторонити від влади цей зловісний уряд і кримінальний режим на чолі із всевладним диктатором. Час святий наближається, але олігархічна влада чинить опір, не хоче знати справжнього: що погнало людей на Майдани? Чого вони хочуть? Чого їм не вистачає? Чим вони незадоволені?

Є безліч питань, але замість того, щоб у них розібратися і дошукатись істини, підступні правителі натравили тренованих бусурманів на невинних людей і вчинили криваве побоїще. Мабуть, думали: побиті, перелякані розбіжаться і більше не згуртуються.

Та гонимі знову зійшлися. Майдан розширився, ще гучніше завирував. Важко там і холодно, як на цю пору, але люди стоять, терплять злигодні, а віра в правду і перемогу додає їм сили й снаги. Лиш зведені барикади наганяють сумну бентежність. Таке відчуття, ніби Київ скорила орда татаро-монгольських завойовників, котрі принесли на нашу багату землю страждання і бідність. Насправді то не мітингувальники мусили б зводити захисні редути, а бандитсько-олігархічна верхівка, якій є що захищати і боронити. Вона на очах зневаженого народу ділила і присвоювала народне добро.

Ті, що постійно перебувають на Майдані, особливі й мужні люди — справжні герої! Варто побути серед них, подивитися і поспілкуватися з ними, надходить стійке переконання: потрібно боротися до останнього подиху! Нам нікуди відступати. Нас не щоднини, а щогодини меншає. Наругу цю не природа чинить, а сатрапи, які, мов лихі османці, окупували країну і все пожадливо пожирають, руйнують і топчуть...

Жодна владна персона не прийшла на Майдан Незалежності, аби обізватися до людей, сказати їм добре слово. Ось тут би, здається, перед обездоленими стати Президентові і покаятись за те, що не став для народу прикладом чеснот і морального сумління. Це було б гарне видовище, бо всякий, хто розкаюється, стає ближчим і до Бога, і до людей.

Та є гріхи і непростимі. Хочеться запитати гаранта, що він зробив для України і скільки надбав для себе і своєї сім’ї? Патологічна ненаситність рано чи пізно приведе до лихого. На помпезну розкіш, пане Президенте, ви нічим не заслужили. Україна дивиться на вас голодними і обкраденими очима. Не передати, скільки пекучого осуду, зневаги у тому погляді.

Безчестя влади принижує, ображає людську гідність. Сьогодні люди вийшли на Майдан, завтра підуть на амбразури... Люди в такому стані, що їм уже нічого втрачати, вони ладні на все, аби вирвати Україну з пащі удава.

Перемовники, що сіли за круглий стіл, не знайшли ключа, аби зняти суспільну напругу. Шлейф занепаду і розорення країни розпочався і тягнеться від часів Леоніда Кравчука. Тому гаранти знічено поглипували один на одного, розгублено всміхались, ніби чекали, що скаже хтось правдиве слово. Та хто нині правду каже! Було словоблуддя, плутали грішне і праведне, але не було мудрих рішень.

Зараз бурхливу активність проявляє пан Азаров. Марно старається. Країна настільки пошкоджена і розтерзана, що її одним рипом, як баюру на дорозі, не полагодити. Та й цим він не переймається. Усі його “благодійні розпорядження” ідуть під вивіскою злочинної мінізації, коли закривають лікарні, медпункти, школи, культурні заклади, водночас підвищують ціни на товари першої необхідності, що є антилюдяними, жорстокими заходами, які спрямовані на нищення української нації...

Не розпинайтеся, Миколо Яновичу, ви надто небезпечна людина, що поїдає людей. Ні, не зубами рвете й шматуєте, а своєю антидержавною політикою. Де потрібні економічні важелі, ви там щось дробите, ділите, урізаєте, дієте так, ніби на замовлення, і щоб довше побути при владі. Від таких економічних рецептів Україна чахне, занепадає, люди, які не розбіглися по світах, виходять на Майдан. Зараз там, а не у владних апартаментах, вирішується доля країни.

Проплачений Антимайдан — це соломинка, за яку запізніло схопилась і організувала влада. Зараз слід підтримувати не владу, а народ, що повстав проти цієї влади.

Невизначеність, як і відчуття катастрофи, єднає людей. Кремлівська кістка — не рятунок. Кому вони дають 15-ти мільярдний кредит? Україні? Та її, знедолену, у рази більше пограбували. Де ті мільярди? Хто ними користується? Ось тут би навести лад. Та безталанна влада — старцює, бо не їй, а майбутнім поколінням доведеться віддавати борги. Тож завтрашній день не стане кращим, лише гіршим. Кредити розділять між собою корупціонери та казнокради.

Суспільне невдоволення переливає через край. Майдан — це лише революційна сцена, за якою у напрузі стоїть уся Україна. Цього ніде не сховати і жодною ширмою не прикрити. Тому для суспільства зміна влади буде найціннішим кредитом.

“Мова — генетичний корінь нації, який потрібно берегти і передавати з покоління в покоління”.

Вчить любити рідне слово

Іванна СТЕФ’ЮК,
м. Чернівці

У мистецькій світлиці “Оберіг” при “Просвіті” у Чернівцях відбувся ювілейний вечір Надії Бабич — знаного українського мовознавця, журналістки, культурної діячки, професора кафедри історії та культури української мови філологічного факультету ЧНУ.

Надія Денисівна і своїми лекціями в університеті, і циклом радіо- та телепередач, і публіцистичними статтями послідовно доводить: наша сила — в мові, і про неї потрібно дбати.

Першим привітав ювілярку голова Чернівецького ОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Остап Савчук. Він зазначив: “Надія Бабич прикладом власного життя і своєю багаторічною філологічною діяльністю доводить, що мова — генетичний корінь нації, який потрібно берегти і передавати з покоління в покоління”.

Надія Бабич народилася 29 грудня 1943 року в Чернівцях, торувала свій шлях у філологію не тільки вродженим хистом і чуттям мови, а й щоденною працею і відповідальністю перед словом, пройшовши шлях від коректора університетської друкарні до професора Чернівецького національного університету. Усі, хто вітав Надію Денисівну на ювілейному вечорі, розповідали, що постійне самовдосконалення і гранична чесність Надії Денисівни по-доброму дивують.

Авторка понад 200 публіцистичних статей, режисер і ведуча багаторічних циклів теле- та радіопередач, укладачка понад 30 посібників та підручників для учнів старших класів, авторка перших у сучасній Україні підручників для шкіл з польською, румунською та угорською мовами викладання, блискучий лектор, чиї заняття пам’ятає кожен, хто хоча б раз відвідав їх, — це все праця однієї людини. На запитання ведучої, як вдалося стільки зробити для культури українського слова, Надія Денисівна відповіла просто і щиро: “Я не роблю нічого надзвичайного — тільки займаюся тим, що люблю”.

“Ми справді щасливі, що вшановуємо сьогодні таку видатну просвітянку, як Надія Бабич. Вона несе українське слово в суспільство — своїм студентам, глядачам і слухачам передач, читачам статей, учить любити українське слово — а це є і головне завдання “Просвіти”. Надія Бабич — культурна діячка з великої літери, ім’я якої заслужено пошановує уся Буковина”, — підсумувала відповідальний секретар чернівецької обласної “Просвіти” Марія Пелех.

У творчості письменника — його біографія

Софія ГРИГОРОВА,
філолог, м. Севастополь

У Севастопольському видавництві “Просвіта” побачила світ книжка севастопольського критика і публіциста, філолога за освітою Світлани Дорошенко, присвячена 60-річному ювілею члена НСПУ Володимира Проценка “Творчість Володимира Чорномора” (Володимир Чорномор — літературний псевдонім письменника).

Попри те, що Світлана Дорошенко важкохвора і перебуває в лікарні, вона не перестає працювати. Нині готує видання своїх публіцистичних статей і лекцій.

“Вивчення життєвого і творчого шляху Володимира Проценка, — розповіла Світлана Тимофіївна, — викликали зацікавленість не тільки духовним станом його особистості, а й стосунками з друзями-однодумцями й недругами українства. Це вагомий виховний потенціал. Його біографія тісно пов’язана з його прозовими і поетичними творами, які, на жаль, ще мало досліджені. Тема дослідження — важлива ланка в розвитку літератури, яка не може прогресувати без критики і поглибленого дослідження творчості митців”.

Один із літераторів, який реагує на критику й самовдосконалюється, — Володимир Чорномор. Сюжети для творів він черпає з оточення, тут доречна цитата з Івана Франка: “Про свої новели скажу тільки одно, що майже всі вони показують дійсних людей, котрих я колись знав, дійсні факти, на котрі я дивився, або про котрі чув від свідків, малюючи образи тих закутків нашого краю, котрі я, як то кажуть, переміряв власними ногами. В такім розумінні, — всі вони частки моєї автобіографії. Подібного творчого підходу дотримується Володимир Чорномор.

І ще один важливий момент: не завжди вдумливий читач може пізнати особистість письменника — його світогляд, мораль, уподобання, характер, вдачу, темперамент, ставлення до природи і суспільства та інші грані. Натомість, коли читач поінформований, то має певне ставлення до творчості письменника. Такою була моя ідея, коли я бралась за перо, а чи її здійснила — вирішувати читачам”, — зазначила літературний критик.

Син Карпатської землі
(до 80-річчя з дня народження)

Олексій РОВЕНКО,
краєзнавець, с. Горохолина Богородчанського району Івано-Франківської області

Петро Арсенич народився 24 січня 1934 року в селі Нижньому Березові, тепер Косівського району Івано-Франківської області, у селянській родині Івана і Параски Арсеничів.

Навчаючись у школі, 1949 року став членом підпільної юнацької ОУН (псевдо “Заруба”). Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Шевченка (1958), історик, етнограф, археолог, музеєзнавець, культурно-освітній діяч, колекціонер, доцент Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Працюючи старшим науковим співробітником краєзнавчого музею, невтомно збирає матеріали з історії краю, записує пам’ятки фольклору та етнографії, спогади очевидців історичних подій, бере участь в археологічних розкопках.

У 1962—1966 роках викладає археологію та етнографію в Івано-Франківському педагогічному інституті. 1964 року бере участь у VII Міжнародному конгресі антропологічних та історичних наук у Москві, готує кандидатську дисертацію “Володимир Шухевич — дослідник Гуцульщини”, яку не зміг захистити з ідеологічних причин.

У зв’язку з арештом Валентина Мороза П. Арсенича як його однодумця виключають із КПРС і звільняють із посади викладача педінституту. Після довгої тяганини по різних владних кабінетах вдалося повернутися до праці в обласному краєзнавчому музеї. Петро Арсенич продовжує збирати матеріали з історії Прикарпаття, керує гуртком юних істориків при обласній станції юних туристів, є головою секції пам’яток фольклору та етнографії, членом секції пам’яток археології та лекторської групи при правлінні обласної організації Українського товариства охорони пам’яток історії та культури, публікує статті з етнографії та історії краю в союзних і республіканських наукових журналах. 1973 року Арсенича звільняють із посади завідувача відділу музею “за прояв українського буржуазного націоналізму”.

Під час обшуку в грудні 1981 року на його квартирі органи КДБ конфіскували “націоналістичну” літературу. Краєзнавцю, діяльність якого відома далеко за межами України, забороняють друкуватися, видавати свої твори.

Під час так званої “горбачовської перебудови” П. Арсенич стає одним із засновників і членом правління обласного Товариства української мови ім. Т. Шевченка (нині ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка), організатором установчої конференції Товариства “Меморіал”. 1990 року його обрали заступником голови обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців. П. Арсенич один з ініціаторів створення Клубу української інтелігенції, Івано-Франківського міського товариства “Гуцульщина”. Він організатор та учасник Міжнародної наукової конференції “Українці в Канаді” (1991), Першого світового конгресу гуцулів і Міжнародної наукової конференції в рамках роботи Конгресу (1993 р.)

П. І. Арсенич — депутат міської та обласної рад першого демократичного скликання (1990—1994), завідувач науково-редакційного відділу “Звіт пам’яток історії та культури України, Івано-Франківська область” (1990—2006), голова обласного об’єднання “Просвіти” (2006—2009), завідувач виховного відділу Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (2009—2012), працівник Музею “Освіта Прикарпаття” з 2012 року.

Петро Арсенич доклав багато зусиль до створення музеїв в області, зокрема в с. Голови та Красноїллі Верховинського району, в Нижньому Березові Косівського району, в с. Стецева Снятинського району. Нині наполегливо працює над створенням музею Тараса Шевченка в м. Івано-Франківську на честь 200-річчя Великого Кобзаря.

П. Арсенич зібрав багатющу колекцію рідкісних видань минулого століття: книг, часописів, газет, поштових листівок тощо. Він організатор майже 200 виставок цих матеріалів в Івано-Франківську, Коломиї, Києві, Львові й інших містах. А ще він автор і співавтор 45 книг, понад 1500 статей у газетах і журналах, читає лекції на понад 40 тем з краєзнавства, учасник понад 100 наукових конференцій.

Петро Арсенич — заслужений працівник культури України (з 1991), лауреат республіканських премій ім. П. Чубинського (1991) і Д. Яворницького (2004), обласних премій ім. І. Вагилевича (1994), Марійки Підгірянки (1995), Володимира Полєка (2010). Він Кавалер орденів “За заслуги” 3-го ступеня (2003) і 2-го ступеня (2009). Нагороджений медалями: “Ветеран праці” (1985), з нагоди 2000-ліття Різдва Христового (2000), “Будівничий України”(2001), “За подвижництво в культурі Прикарпаття” (2004), “За заслуги перед Прикарпаттям” 3-го ст. (2009), з нагоди сторіччя Степана Бандери і Романа Шухевича, “Двадцять років незалежності України” (2011). Почесний член Національної спілки краєзнавців України, Українського товариства охорони пам’яток історії та культури та їх обласних організацій.

Петро Іванович Арсенич своєю невтомною діяльністю чи не найбільше спричинився до національного відродження в краї. Про його наукову і громадсько-культурну діяльність та її значення написано в багатьох книгах і часописах.

Тож побажаємо ювіляру щастя, здоров’я і творчої наснаги!

З роси і води Вам, Петре Івановичу!

“Зобов’язати урядовців усіх рівнів виконувати ст.10 Конституції України та Ухвалу Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року”.

Мовна ситуація в медійному просторі України

Олександр ПОНОМАРІВ,
доктор філологічних наук, професор Київського національного університету ім.Тараса Шевченка

Немає сумніву в тому, що всі без винятку носії якоїсь мови не можуть бездоганно володіти її літературним варіянтом. Але цивілізоване суспільство мусить прагнути до підвищення культури мовлення своїх громадян. Для цього в країні мають бути зразкові носії мови — вихователі дитячих садків, учителі шкіл, викладачі середніх спеціяльних та вищих навчальних закладів, лектори, театральні й кіноактори. На них у засвоєнні норм літературної мови орієнтується решта громадян суспільства.

Ще не так давно преса й радіо були взірцем правильного мовлення. Студія “Укртелефільм” випускала українськомовні фільми. У кінотеатрах українською мовою демонстрували стрічки Київської та Одеської кіностудій, а також дубльовані (не титровані!) фільми закордонного виробництва. В оперних театрах Києва, Львова, Одеси, Харкова шедеври світового музичного мистецтва лунали в українських перекладах Людмили Старицької-Черняхівської, Миколи Вороного, Павла Тичини, Максима Рильського, Миколи Бажана, Бориса Тена, Миколи Лукаша та инших митців українського слова.

Тепер кількість друкованих видань українською мовою набагато скоротилася. Узяти, наприклад, Луганську область. Років двадцять тому там було дві обласні українськомовні газети: “Прапор перемоги” й “Молодогвардієць”, тепер немає жодної такого масштабу. У Харкові, крім двох обласних, виходила міська газета “Вечірній Харків”, що мала великий наклад і великий попит читачів. Тепер тієї газети немає. Таких прикладів можна наводити багато. Більшість районних газет і заводських багатотиражок від Закарпаття до Луганщини виходила українською мовою. Відбувалися кущові семінари для працівників газет, присвячені мовній культурі видань. Мені неодноразово доводилося брати участь у таких семінарах. Пам’ятаю, на семінарі, де зібралися представники газет південної зони (Одеси, Миколаєва, Херсона, Запоріжжя й Симферополя), відзначали високий рівень культури мови миколаївської “Південної правди”.

Тоді ніхто не ділив Україну на українськомовну й російськомовну. Якщо великі міста Півдня та Сходу були більшою чи меншою мірою зросійщені, то за межами обласних центрів панувала українська мова. Таке саме становище й тепер, але в радіо- й особливо в телепередачах інтерв’ю в громадян південно-східних областей беруть тільки російською мовою, точніше — її українським територіяльним варіянтом. Раніше Харківщиною керував українськомовний Олександр Масельський, тепер областю та її центром керують антиукраїнськи налаштовані діячі.

До 2010 року на Першому національному каналі Українського радіо всі вміли давати інтерв’ю українською мовою, тепер виступає хто як хоче. На телебаченні ситуація далеко гірша. Туди запрошують вести програми людей, які не володіють українською мовою. Та й як їх можна заохотити до української мови, коли самі телевізійні начальники не вміють або не хочуть розмовляти по-українському? Наслідок не забарився. Під час обговорення одного з матчів світової футбольної першости 2012 року на Першому національному телеканалі українською мовою розмовляв лише Надзвичайний і Повноважний Посол Польщі в Україні.

Оперні театри під фальшивим гаслом “світової” практики перейшли на постанови опер мовами оригіналу, хоч видатні композитори Ж. Бізе, Дж. Верді, Д. Шостакович наполягали на тому, що вокально-драматичні твори мають іти мовами, зрозумілими для слухачів. Невже краще співати далекою від ідеалу у вустах українських співаків французькою, німецькою чи італійською мовою, ніж чудовими перекладами М. Рильського (“Кармен” Ж. Бізе), П. Тичини (“Лоенгрин” Р. Вагнера), М. Лукаша (“Лючія з Ламмермуру” Г. Доніцетті)? По радіо часто передають уривки з різних опер у виконанні закордонних співаків і майже ніколи не можна почути записів українських версій опер у виконанні Івана Паторжинського, Марії Литвиненко-Вольгемут, Єлизавети Чавдар, Євгенії Мірошниченко, Бели Руденко, Дмитра Гнатюка, Юрія Гуляєва, Анатолія Солов’яненка. А може, ті записи поклали в таку далеку шухляду, що їх важко знайти, як український оригінал фільму “За двома зайцями”?

Засоби масової інформації (і друковані, й електронні) рясніють помилками на всіх мовних рівнях. Прикладів безліч, тому обмежуся деякими з них. На рівні лексики раз по раз надибуємо на *співпадати, співпадіння* (правильно — *збігатися, збіг*), *співставляти* (*зіставляти*), *пил* (у розумінні *запал, пристрасть*), *вітчина* (*шинка*), *остатóчний* (*залишковий*), *блюдо* (*страва*). Кумедні переклади назв фільмів: “*Сказ* про те, як цар Петро арапа женив” замість “*Оповідь* про те...”, бо *сказ* це те, що російською мовою зветься *бешенство*. Нерідко трапляються “перли” типу “Світлана Жолоб — *поет, перекладач*” замість *поетеса, перекладачка*; “перед мікрофоном *журналіст* (замість *журналістка*) Ольга Чередниченко”; народному *артисту* України, *співаку Василю Бокочу* замість народному *артистові* України, *співаку Василеві Бокочу*. Не один раз можна почути вигадані форми числівників *п’ятиста, семиста* замість *п’ятисот, семисот*. Великою вадою морфологічного плану є ігнорування кличного відмінка при звертанні: *Левко Миколайович* замість *Левку Миколайовичу*, *пані Марія* замість *пані Маріє* і т. ін. На рівні синтаксису використовують помилкові конструкції понад *ста*, понад *плану* замість понад *сто*, понад *план*; за тридцять років літературної діяльности *Вами написано*, замість *Ви написали*; *по книгарням (театрам, областям, програмам)* замість *по книгарнях* (*театрах, областях, програмах*); *завідувач кафедрою* (замість *завідувач кафедри*); *звертатися за адресою* (*звертатися на адресу*). Порушуються фразеологічні норми: *під відкритим небом* (замість *просто неба*), *задавати питання* (замість *ставити запитання*) і под.

Не дотримуються норм української ортоепії: *каскова* країна замість *казкова* країна, *кот* Києва замість *код* Києва, тобто порушують закон збереження дзвінкости приголосних. При відтворенні звука, позначуваного літерою *h*, якому відповідає українська літера *г*: *Ганс*, *Гельмут, Гіларі, Гофманн*, вдаються до “хекання”: *Ханс, Хельмут*, *Хіларі, Хофманн*; пишуть і кажуть *ґеноцид*, але *грунт*, а потрібно навпаки — *геноцид*, але *ґрунт*. Часто-густо використовують діалектні або взагалі неукраїнські наголоси в словах: *мережá, несéте, принéсти, юрóдивий, коромúсло, відстоя́ти, феномéн, нéнависть, грáблі, листóпад, нóвий, пóсуха, горóшина, Майборода́, Дериземля́, Перейбийнíс* тощо. Правильні наголоси такі: *мерéжа, несетé, принестú, юродúвий, корóмисло, відстóяти, фенóмен, ненáвисть, граблі, листопáд, новúй, посýха, горошúна, Мáйборода, Дерúземля, Перебúйніс*.

З прізвищами й особовими іменами становище просто жахливе. Якщо раніше в ЗАГСах дотримувалися рекомендацій “Словника власних імен людей” Л. Г. Скрипник та Н. П. Дзятківської, то тепер дітей записують, як заманеться комусь із батьків. Тож і маємо:

Голоднік, Огороднік, Півовар, Гаєвой, Курєнной, Швидкой, Ракоєд, Подобєд, Варєнік, Бєлік, Сєрік, Алєксєйчук, Кірічєва, Свістєльнікова; Анна, Євгеній, Артьом, Крістіна, Маріна, Максім, Кіріл, Вєра, Єкатєріна, Альона, навіть *Лєна, Даня*. Повторюю, саме так записано в офіційних документах замість *Голодник, Огородник, Пивовар, Гайовий, Курінний, Швидкий, Ракоїд, Підобід, Вареник, Білик, Сірик, Олексійчук, Киричева, Свистельникова*; *Ганна, Євген, Артем, Христина, Марина, Максим, Кирило, Віра, Катерина, Олена, Данило.*

У радіопрограмі “Слово” повідомляють карколомну новину, начебто в українській мові 98 % слів иншомовного походження (мов з такою кількістю запозичень не існує на світі!); нібито слово *айстра* запозичене з латинської мови (насправді — з грецької); немовби сполучник *та* приєднує тільки другорядні компоненти однорідного ряду. А як же такі назви: Театр опери *та* балету, Інститут мистецтвознавства, фольклористики *та* етнології, Банк “Фінанси *та* кредит” і под.

Прикладів мовних негараздів можна наводити ще багато. Держава мусить уживати заходів для виконання ст. 10 Конституції України та Ухвали Конституційного Суду від 14 грудня 1999 року, що сприятиме піднесенню престижу української мови. Проте не все залежить тільки від держави. Жодні заходи, жодні курси української мови не допоможуть, якщо люди самі не подбають про свою мову. Хіба мало таких випадків, коли їдуть, скажімо, в тролейбусі двоє чи троє людей, що спілкуються українською мовою. І раптом звертаються до когось із незнайомих пасажирів: “Передайте, пожалуйста, на талон”.

Хіба можна говорити про престиж якоїсь мови, коли шкільні підручники виходять із численними помилками, а якийсь чиновник із Міністерства освіти й науки каже: “Та скільки там тих помилок!” Про яку престижність мови може йтися, коли переважну більшість екскурсій ведуть не державною мовою? Коли на виробах легкої, харчової, фармацевтичної та инших видів промисловости назви пишуть великими літерами російською мовою, а на зворотному боці дрібненьким шрифтом українською поряд з мовами инших країн.

Для поліпшення ситуації потрібно:

— Зобов’язати урядовців усіх рівнів виконувати ст.10 Конституції України та Ухвалу Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року, яких ніхто не скасовував.

— Запровадити нормальний українськомовний режим на радіо й телебаченні.

— Перевидати великим накладом “Словник власних імен людей” Л. Г. Скрипник та Н. П. Дзятківської, забезпечити ним усі РАЦСи й зобов’язати працівників цих установ дотримуватися рекомендацій словника, а не потурати не зовсім нормальним забаганкам батьків.

— У всіх засобах масової інформації та у видавництвах поновити посади мовних редакторів.

— Повернути в оперні театри українськомовні версії вистав, що є великим надбанням української культури.

— Фільми зарубіжних кіностудій не титрувати, а дублювати українською мовою.

У Тернополі протестують проти державної політики русифікації

“Сталінська ідея каскаду гідровузлів має мілітаристський — військовий — характер”.

Костянтин СУШКО,
лауреат премії імені Івана Франка,
м. Запоріжжя

«Зробили море людям на горе»[1]

Минуло 50 років з часу створення Каховського “моря”, одного із каскаду штучних морів на Дніпрі, які спотворили справжній, прадавній, прекрасний лик найбільшої водної артерії нашої Вітчизни.

Будівництво греблі біля Каховки і створення гігантського водосховища нагадує авантюру, якщо не злочин. Ініціатори цієї штучної екологічної катастрофи подейкували, що новий гідровузол значно зміцнить енергетичну могутність СРСР і водночас напоїть *спраглі таврійські землі*. Це начебто дозволить “підвищити врожаї зернових культур до 40—45 центнерів із гектатра”, і дасть можливість успішно вирощувати... бавовну (по 20—25 центнерів із гектара).

Бавовна на таврійських полях? Звісно, питання це вирішувалося на урядовому рівні. Зокрема у третьому пункті постанови Ради Міністрів СРСР від 20 вересня 1950 року сказано: “*Передбачити в районах зрошувального землеробства... розвиток посівів бавовни...*” “*Розвиток*”, тобто — ***продовження***, оскільки бавовну в Україні почали вирощувати ще в довоєнні роки на площі понад 260 тисяч га. Мине 58 літ після *епохального* рішення радянського уряду, й у своєму виступі під час роботи науково-практичної конференції з нагоди 50-річчя створення Каховського водосховища головний зберігач фондів Нікопольського державного краєзнавчого музею І. Анцишкін прокоментує його так: “*Якщо уважно проаналізувати документ* (щойно згадану постанову Ради Міністрів СРСР. — *К. С.*), *то стає зрозумілим, що ні додаткова електроенергія, ні підвищення врожайності традиційних сільськогосподарських культур не цікавили авторів постанови, за якими відчувалася сталінська воля. Справжньою метою величезної будови на півдні України, яка призвела до знищення тисячоліттями створюваною природою екосистеми плавнів, було впровадження в українських степах посівів бавовни*”.[2]

А хіба середньоазіатських ланів для цього не вистачало? Виходить, ні, бо Сталін постійно збільшував чисельність Збройних сил комуністичної імперії, і ті *сили* вимагали величезної кількості бавовни, із якої виготовляли не лише тканину для військового обмундирування (славнозвісне “хебе”), а й вибухові речовини. Із розширенням посівних площ під бавовну передбачалося спорудження в Мелітополі та Херсоні олійно-екстрактних заводів. У Херсоні такий завод устигли збудувати, але працювати йому довелося на привозній сировині, оскільки вже 1956 року, через низькі врожаї бавовни, вирощувати її в Таврії припинили.

Отож “справжньою метою”, прагнучи якої, зводили Каховську ГЕС, було збільшення врожаїв бавовни. А бавовна — переважно для потреб армії... Так у нашій гідротехнічній епопеї почав увиразнюватися слід, який я назвав би *мілітаристським*. Та чи тільки у м’яких волокнах бавовни він простежується?

Існує версія, якій я не дуже вірю, буцімто ідея створення каскаду гідростанцій на головній водній артерії України належить Сталіну. Отож виходить, тільки Дніпрогес, що став до ладу 1932 року, у контексті начебто Леніним затвердженого плану електрифікації гігантської країни (насправді план, можна сказати, запозичений у царя Миколи II, оскільки гідростанція нижче порогів разом зі шлюзами загалом були спроектовані напередодні XX сторіччя), мав винятково народногосподарське призначення. Сталінська ідея каскаду гідровузлів має мілітаристський — військовий — характер. Її колишній семінарист із грузинського міста Поті виношував давно, а процес реалізації пришвидшив випадок, що стався на Дніпрогесі 18 серпня 1941 року, коли енкаведистські диверсанти, начинивши “легендарну греблю” двадцятьма тоннами вибухівки, зірвали *первісток Ленінського плану електрифікації Росії*. Унаслідок вибуху крізь проран у греблі з висоти 38 метрів хлинула вода, здійнявшись гігантською хвилею. Від Запоріжжя і ледь не до Нікополя (стухаючи поступово, хвиля докотилася до Каховки) водяний вал змів на своєму шляху все: судна і суденця, промислову, сільськогосподарську і військову техніку, житлові й сільськогосподарські будівлі, тисячі людей. Моя мама, яка тоді мешкала з трьома моїми сестричками на Хортиці, розповідала: коли хвиля, збурена вибухом, схлинула, у плавнях на деревах залишилися висіти безліч наших солдатів, що відступали під натиском німців. Скільки їх там було — ніхто не рахував.

Точні масштаби катастрофи досі не встановлено, та навряд чи й удасться їх колись встановити. А поки що дослідники, зокрема, А. Румме, Ф. Пігідо, В. Мороко[3] оперують цифрами від 20 тисяч радянських солдатів до 450 тисяч солдатів разом із цивільними. Німецькі втрати становлять усього 1500 осіб. Звісно, цифри ймовірні, але те, що в зоні штучної екологічної катастрофи перебувало значно більше ніж півмільйона осіб (військові й цивільні) — факт незаперечний.

Принагідно варто пояснити, що ж трапилося. Цитую В. Мороко: *“Потужний вибух, що підняв у повітря більше ніж четверту частину греблі (135 із 600 м) пролунав після 20 години і виявився повною несподіванкою для командування фронту. У бойовому донесенні від 19 серпня штабу Південного фронту Верховному Головнокомандувачу зазначалося: “Як встановлено слідством, висадження греблі і Дніпровської ГЕС здійснено без дозволу, самочинно підполковником Петровським і представником Генштабу начальником окремого науково-дослідного воєнно-інженерного інституту (м. Москва) військовим інженером 1-го рангу Єповим, який на попередньому слідстві показав, що він особисто дав розпорядження здійснити вибух, пояснюючи тим, що отримав вказівку від начальника Відділу воєнно-інженерного управління штабу Південного фронту підполковника Петровського. Петровський на попередньому допиті заявив, ща такого наказу він не давав. Петровський і Єпов заарештовані, провадиться слідство. Передчасне висадження мосту (що з’єднував Хортицю з лівим берегом. — В. М.) і греблі ускладнило обстановку бою,* ***викликало непотрібні жертви*** *(підкреслено нами. — В. М.),* ***полегшило ворогу умови форсування р. Дніпро”.***

Що ж ото за птиці такі — Петровський та Єпов — котрі ЧЕРЕЗ ГОЛОВУ КОМАНДУВАННЯ ФРОНТОМ (!) самостійно ухвалюють неймовірно відповідальне (безвідповідальне?) рішення? Чий наказ виконували? Чому по закінченні слідства підполковника та військового інженера 1-го рангу не те що не розстріляли, а навіть не покарали? Усе пояснює шифрограма, підписана Сталіним та начальником Генштабу Шапошніковим: “*У випадку крайньої потреби, дозволяється висадження Дніпрогесу*”. Рівень же *крайньої потреби,* слід вважати, визначало не командування фронтом, а все ті ж підполковник з інженером... На власний розсуд? Чи окрім шифрограми, була ще й усна вказівка з Кремля? Не виключено, бо невдовзі обидва підірвали Волховську ГЕС, а *“протягом наступних років війни виконували спеціальні секретні завдання на різних фронтах*”. І невипадково, адже, зокрема, Б. Єпов, лауреат Сталінської премії, свого часу відзначився при висадженні в повітря храму Христа Спасителя у Москві.

На завершення цього сумного епізоду ще раз зацитую В. Мороко, де вчений зазначає, *“що драма 18 серпня стала ілюстрацією ставлення держави до своїх громадян. Для її очільників трагічні долі мільйонів людей були не вартою уваги пустою абстракцією. Ці мільйони, не шукаючи “ощадливих варіантів”, бездумно кидали у топку війни*”.

Тож, либонь, у дніпрогесівській хвилі Сталін уздрів могутній засіб боротьби “с вероятным противником” і з заходу, і зі сходу. Коли тільки один вибух на четвертій частині Дніпрогесу породив таку хвилю, то чим може обернутися підрив усієї греблі! А якщо гребля не одна... Якщо до Дніпровського *гідровузла* додати ще один, скажімо, Каховський, і *“у випадку крайньої потреби*” зірвати і його? А якщо до Каховської додати Кременчуцьку греблю-загату (споруджена 1960 року), “пустить под откос” Дніпродзержинську (1964), а далі — Київську (1968) та Канівську (1975)? Про неймовірних розмірів і силу штучного цунамі зайве говорити, досить лише сказати, що внаслідок планованої акції мали бути знищені не лише наступаючі армії “вероятного противника”, а й усі прибережні села, селища, містечка і міста, і загальна кількість людських жерств повинна була сягнути 8—10 млн осіб.

З’ясувавши обставини вибуху на Дніпрогесі 18 серпня 1941 року, важливо вказати і на його причини: яка була необхідність висаджувати в повітря значну частину греблі? Ось висновок В. Мороко: *“Таким чином, реконструкція подій 18 серпня дозволяє стверджувати однозначно — версія про те, що висадженню Дніпрогесу не було альтернативи й воно диктувалося жорстокими реаліями війни, не має під собою підстав*”. І далі щось близьке до причини катастрофи: *“Надмірна нервозність, страх, у якого, як відомо, “очі великі”, а не військова необхідність, визначили долю Дніпрогесу*”. Слушно і майже вичерпно, та виникає ще одна думка: а чи не був то суто сталінський експеримент? Чи не прагнув кремлівський *дослідник* шляхом дніпрогесівського вибуху наочно переконатися в силі штучного цунамі на Дніпрі?

Отже, мілітаристський характер? Але ж тиран почив у Бозі у березні 1953-го, у той час, коли процес здійснення ідеї горезвісного каскаду знайшов своє продовження, починаючи з 1959 року... Відтак, чому не зупинилися? Навіщо було далі *городити греблі* у найпрямішому розумінні цього терміну? Все правильно, але — з одного боку. А з другого, — здійснення ідеї спорудження Каховської ГЕС розпочалося ще у вересні 1950-го, отож помер Сталін за два з половиною роки чи продовжував би жити до ста літ, нічого б не змінилося. Бо, окрім параноїдальної волі вождя, мала неабиякий вплив на розвиток подій ще й горезвісна інерція логіки технократів, яким аби лишень щось “нарощувати”, “употужнювати”, словом, — *го-ро-ди-ти*. Вони, ці технократи, і сьогодні ратують за розширення мережі, як виявилося, абсолютно НЕ МИРНИХ атомних електростанцій.

Хто відповість за нечуваний злочин проти природи, культури, духовності, проти нашого здоров’я, зрештою, проти — людства?

Довго я шукав бодай натяк на узаконену міру відповідальності за таке, і не знаходив. Аж ось нещодавно до рук потрапила прецікава книжечка[4], де вичитав таке: *“Значним кроком щодо встановлення відповідальності у злочинах проти природи є стаття Кримінального кодексу (2001 р.) 441 — “Екоцид”. У ній зазначено: “Екоцид — масове знищення рослинного і тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу, — карається позбавленням волі на строк від 8 до 15 років”. Отже, виходячи з делікта[5] сучасного екологічного права, знищення природних ландшафтів, земель обробітку, населених пунктів, історичних пам’яток і рекреаційних місць..., завдання збитків моральному та фізичному здоров’ю нації, переважання заподіяної шкоди над користю, порушення геохімічних потоків у басейні Дніпра — спорудження водосховищ Дніпровського каскаду — слід розглядати як склад злочину проти довкілля за статтею 441 “Екоцид” “Кримінального кодексу України”.*

Хтось із широкомасштабних зловмисників покараний за цією статтею? У мене немає фактів, аби відповісти на це запитання ствердно. Либонь, і через це, замість кардинально міняти наше ставлення до Природи, зокрема, шляхом пошуків і впровадження альтернативних варіантів нарощування енергетичного потенціалу, наші *науковці* вперто продовжують рухатися згубно традиційною стежкою, тягнучи за собою на аркані й усіх нас. Зокрема дедалі гучніше лунають голоси про необхідність створення додаткових блоків на Запорізькій АЕС, і навіть про спорудження нової атомної станції у районі Горностаївки на Херсонщині! Сказаним я не стільки виступаю проти АЕС (це — тема окремої розмови), скільки категорично наполягаю на неприпустимості подальшого техногенного навантаження на

придніпровський північно-таврійський регіон. Адже цей бідолашний край і без того давно ***перевантажений***, і, після наслідків Чорнобильської трагедії, у скорботному списку потерпілих від екологічних катастроф значиться під номером “два”.

Безвідповідальність за скоєні глобальні злочини проти природи — нічим іншим наше невпинне знущання над довкіллям не пояснити. Можна зазнати покарання за окреме, незаконно спиляне дерево, а за знищений ліс — ні. Бо в першому випадку у справі фігурує окремий, по-справжньому ніким не захищений так званий середньостатистичний громадянин, який переслідував особисту вигоду (топити узимку в селі нічим), а в другому — цілий гурт (колектив!) *висококваліфікованих спеціалістів*, які висунули ідею для нищівного проекту... в державних інтересах. До безкарності мимохідь додається ще й уседозволеність. Ми, наївні, гадаємо, що наші вчені, подаючи якусь ідею до втілення, осмислюють кожен її поворот, проектанти враховують і зважують кожну деталь, щоб, не приведи Господи, не наламати дров... А між тим, запорізький журналіст Віктор Жаров ув “Информационном бюллетене Днепростроя” за 1956 рік ось що надибав: *“На жаль, і досі за багатьма питаннями проектування, підготовки та експлуатації водосховищ, і особливо у питаннях змін берегової смуги, відсутня методологія. Вивчення досвіду за створення водосховищ не узагальнюється, а фактичні матеріали ніким не аналізуються”.* Згадали, дорогі читачі, що 1956 рік — це час інтенсивного й невпинного заповнювання водою “чаші” штучного моря? Збагнули, що наступними, за Каховською, “перетворювачі природи” уже намірилися городити Кременчуцьку, Дніпродзержинську, потім — Київську та Канівську греблі? Отже, готуючись до спорудження низки гідромонстрів, ніхто не збирався ані виправляти злочинно допущені відверті недоробки, ані враховувати щойно отримані гіркі уроки.

Тема каховського лиха серед українських письменників, на жаль, не популярна. А коли вже так *літературно* склалося, то на цьому своєрідному безриб’ї останнім часом подекуди стали подавати довженківську “Поему про море” як глибоко протестну річ, що, на жаль, не відповідає дійсності. Олександр Петрович Довженко — наш геніальний кінорежисер, видатний письменник, але таким він увійшов ув історію українського кіномистецтва й літератури аж ніяк не через названий твір. Його “Поема...” — майже суцільна апологетика[6] тому, що відбувалося у першій половині 50-х років минулого століття біля Каховки і вище по Дніпру, аж до Хортиці, і в тім не вина, а біда Олександра Петровича. Не міг тоді вийти на люди з цього приводу твір іншого ґатунку, такі були часи. Навіть у щоденнику письменникові не вдалося уникнути роздвоєності. В одному місці читаємо: *“У Нікополі, зійшовши на дамбу, я побачив море нове, наше, радянське, безкрає, яскраво-блакитне. Враження величезне. Се було справжнє море. Щось вражаюче, несподіване, драматичне і щось справді величне... Від далекого блакитного обрію до самих ніг розкинулось море, широке, чисте, нове... Море вимагає нової естетики. Воно само вже нова естетика. Воно не приймає солом’яної старої стріхи, убогості, сірості”*[7]. А ось такий запис: *“...Насправді, ніхто в Покровському* (село неподалік Нікополя. — *К. С.) не оголошував людям про те, що треба переносити половину села. Жодної роз’яснювальної роботи не проводилося. Просто заходили в двори, обміряли, записували й кожному індивідуально повідомляли про затоплення й необхідність переселитися на гору. Більше того, всім, хто не встиг переселитися у визначений строк, заявляли: — Якщо до такого-то числа не переїдеш, попереджаємо — будемо ламати будинок бульдозером, незалежно від того, живеш ти в ньому чи ні”*[8]. Дещо дисонують саме оці публіцистичні рядки з тональністю “Поеми...”, але ми не маємо права вимагати, до того ж, заднім числом, од зацькованої владою, зневіреної людини того, що створити вона тоді не змогла не через брак таланту, а через відсутність політичних можливостей. Зате украй важливо побачити кіноповість (кіносценарій) “Поема про море” такою, якою вона з’явилася з-під пера геніального митця.

Кажуть, буцімто апофеозом протесту в “Поемі...” є виступ голови колгоспу Сави Зарудного перед земляками... Цитую найвиразніші місця з того виступу: *“Буде, товариші, море! Так! Буде море, і наше село піде навіки під воду. Ось тут, де родились наші предки й ми з вами, де ми росли, любили, плакали й веселились, буде морське дно. Де матері наші ще дівчатами веселились, складали пісні... так... буде дно морське. Художники, звичайно, могли б для музеїв написати сьогодні хоч би сто картин — села старі, ветхі греблі... Так нема художників... нема... Щоб бачили колись, при комунізмі, люди на картинах морське дно”.*[9] Усе зрозуміло? А ось, либонь, і те, що можна вважати додатком до апофеозу... Та чи протестного? *“Що сотворилося воно* (дно. — *К. С.*) *не в якусь там силурійську еру, що* ***це наше робітничо-селянське людське море”.*** (Підкреслення моє. — *К. С.*).

“Людське море”... Краще не скажеш.

Де ж протести щодо блюзнірської ідеї та її варварського втілення? Може, оце: *“Ні гордості, ні поваги... Ай-яй-яй! Стояла б* ***на березі моря*** (підкреслення моє. — *К. С.*), *пройшло ще триста років, ми б усі померли, згнили б к чортам собачим, а люди нові любувались би нашою старовиною і старовиною наших предків* ***над новим морем...”*** (Знову підкреслення моє. — *К. С.*). Так, старий дід обурюється, але не морем, ні, з його з’явою він погоджується. Розхвилювався дід не через знищені плавні, а тому, що церкву не вберегли...

Невдалі цитати? Тоді інші. Ось одна: *“Ми ввітремо її глибитні стіни в землю* ***веселим бульдозером*** *(*підкреслення моє. — *К. С.), і стане раптом так, немовби й не було її ніколи на землі, і не народжувався ніхто в ній, не радів, не вмирав”*. Це вже щось ближче до мети нашого пошуку, і все ж до широкого протесту не дотягує. Ось ще одна цитата: *“Я не кажу, що моря не треба! Я теж для нього тружусь. Тільки я розтроєний, чуєш? Уваж моє страждання”!* Цілком природні емоції людини, на очах якої руйнують її житло, але ж як політично виважено подано їх: хоч би як було, а людина зізнається, що *“море треба”*, бо так треба владі, *керуючій і направляючій* силі... А ось уже відвертий апофеоз “будови століття”, невтримна їй осанна: *“Дивовижні діла творяться сьогодні на великих ріках!”* І трохи далі: *“Ви погляньте на людей — як вони виросли! Яку греблю возвели!” “Гримить музика на Дніпровськім Низу, по степах України, на Волзі, на великих сибірських ріках, по всьому світу нечуваним дзвоном”.* І на закінчення і мого цитування, і самої “Поеми...” подаю без коментарів:

“Народилося море, безкрає, з неосяжним морським обрієм.

Геологічне диво!.. Враження вічності, як від землі і неба. Але воно з’явилося нове, і його натхнення, горда новизна, хвилює, вимагає й кличе, як революція!”

Мабуть, од гіркого враження такою роздвоєністю смертельно втомленої людини, відомий учений та письменник із Запоріжжя Віктор Антонович Чабаненко 26 серпня 1970 року прохопився таким:

Доруйнувати козацьку фему
Намислив нелюд і тиран,
А ти мерщій утяв Поему,
Приклавши сіль до свіжих ран.
Нема Гілеї, раю — Лугу,
А є плакатик на парад.
Цілує гатку недолугу
Помий зелених хвилесмрад.
Цвіте впокорена природа
Суцвіттям смерті і хвороб,
“Поему вольного народа”
Читає Ванька-хлібороб.
По нашім злоті — горе-море,
По нашій славі бруд розливсь...
О геніальний чудотворе,
Ти геніально помиливсь!

(Нехай дарує вельмишановний Віктор Антонович, але я сказав би: *“Ти* ***пересічно*** *помиливсь”*.).

До речі, першим в Україні порушив “навколокаховську літературну мовчанку” саме В. А. Чабаненко. Якщо його історико-топонімічний словник “Великий Луг Запорозький” (1999 рік) став такою собі глибокою розвідкою в царині болючої теми, і адресований насамперед ученим-гуманітаріям, краєзнавцям, письменникам, учителям, студентам та учням старших класів загальноосвітньої школи, то фундаментальна праця “Українська Атлантида”[10] розрахована на широке коло читачів. Звісно, як і в словнику, основу цього видання складає науковий фактаж, але, розбавлений вкрапленнями публіцистичного характеру, він сприймається гостріше й зриміше: *“Як починали, так і продовжували більше двох століть “обустраівать” споконвічно український край московські колонізатори. Та “дообустраівались” до того, що від квітучого, райського Великого Лугу залишилася тепер тільки калюжа, а понад нею туляться десятки напівголодних, напівхолодних, напівзмосковщених, укритих радіоактивним пилом сіл, селищ, жалюгідних міст”.* Ще цитата: *“Чим далі відходить у минуле час трагедії Великого Лугу, тим більше постає екологічних та соціальних проблем перед українським суспільством і тим менше лишається шансів на відродження (чи бодай часткове відновлення) національної святині”.* Органічно поєднавши власний досвід науковця й письменника, Віктор Чабаненко видав книгу надзвичайно високого і громадського, і громадянського звучання, аналогів якій у сучасній українській літературі немає. Працюючи над цими нотатками, я взявся розшукувати щось подібне у пострадянському та радянському літературному просторі, але й там нічого рівнозначного не знайшов. “Прощання з Матьорою” Валентина Распутіна (1976 рік), безумовно, проникліва, талановита річ, але вона обмежена камерним звучанням, у той час, коли “Українська Атлантида” Віктора Чабаненка відзначається нестримною суспільною поліфонічністю. Можна сказати ще й так: у той час, коли “Матьора” Распутіна — суто російське явище, і тільки, то “Атлантида” Чабаненка — теж явище, але суто українське, до того ж із виходом у широкий світ. Доказом цього є розділи “Як виник Великий Луг”, “Запорожці у Великому Лузі”, “Зачаровані несказанною красою”, “Велика руїна”.

---

[1] Народна приказка.

[2] Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам (1917-1967 гг.)/ М.: Политиздат, 1968. — 752 с.

[3] Саме на статтю кандидата історичних наук, доцента кафедри українознавства Запорізької інженерної академії В.Мороко “Дніпрогес: чорний серпень 1941 року” із збірки “Наукові праці історичного факультету Запорізького Національного університету” я зараз і спираюся.

[4] Дегадюк Е.Г., Дегадюк Є.Е. Еколого-техногенна безпека України. — К: ЕКМО, 2006. — 306 с.

[5] Делікт — незаконна дія, порушення, злочин.

[6] 1959 року за кіносценарій “Поема про море” Олександр Довженко посмертно був удостоєний Ленінської премії (10000 рублів).

[7] Довженко Олександр. Записні книжки. Щоденник. Листи // Довженко Олександр. Твори в 5-ти томах. — Т. 5. — К.: Дніпро, 1985.

[8] Там же.

[9] Олександр Довженко. Зачарована Десна. Кіноповість.Оповідання. — Київ: Видавництво Дніпро, 1969. — 584 с.

[10] Віктор Чабаненко. Українська Атлантида. Науково-популярне видання. — З.: Дніпровський металург, 2006. — 408 с.

“Наше сучасне українське мистецтво, можливо, найпередовіше у світі”.

Світлана ЧОРНА
Фото **Марини ЧОРНОЇ, Олександра ЦИБУЛЬСЬКОГО**

Тарас у контексті нашої історії

У Києві, в Центральному будинку художника відкрилася VI Всеукраїнська виставка “Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників”, присвячена 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. Художній і смисловий центр виставки — мозаїчна робота Миколи Стороженка “Світло з пітьми”, з котрої постає Кобзар-Прометей, провісник волі, бунтар-революціонер, що енергією духу, своїми віршами рвав найміцніші кайдани й генетичний спротив свавіллю, жагу волі й свободи заповів нам, своїм праправнукам.

Як зазначив під час відкриття експозиції голова Національної спілки художників України, скульптор Володимир Чепелик, Кобзар стільки разів оспіваний митцями, що, здається, вже нічого нового про нього не скажеш. “А виявляється, можна, адже з полотен постає Тарас у контексті усієї нашої історії”.

На виставці майже в повному обсязі представлена шевченкіана Анатолія Куща — картини “Козачок Енгельгардта”, “Мені тринадцятий минало”, “Шевченко у Літньому саду”, “Шевченко та Варвара Рєпніна. Велика любов”, “Т. Шевченко і М. Чернишевський” “Пророк”. Багато разів можна повертатися до них, як і до роботи харківського художника Олега Омельченка “Тарасове пророцтво”, в якій він алегоричними образами передає своє прочитання поетових псалмів. Чи до інших — Віктора Полтавця “Реве та стогне Дніпр широкий”, Івана Задорожного “Поет і цариця. Сковорода”. Самі назви полотен “І мертвим, і живим” (художник В. Кабаченко), “Я не нездужаю, нівроку” (М. Шевчук), “І буде син, і буде мати” (В. Погорелов), “Давидові псалми” (В. Краснощокова), “Катерина” (К. Ткаченко), “Україно, великомученице святая” (І. Ковтонюк), “Тарасове пророцтво” (О. Омельченко) промовляють до глядача.

На церемонії відкриття виставки поет Петро Засенко пригадав свої зустрічі у Казахстані, де багато років у засланні перебував наш Геній. На берегах Аралу йому казали, що Тарас Шевченко належить не лише українцям, а й іншим народам, зокрема, казахам. Бо він перший змалював їхні типажі, адже мусульманські закони забороняли робити це своїм художникам, став родоначальником казахської школи живопису. Але бувало й таке, коли говорили, що ви, мовляв, носитеся зі своїм Шевченком. А Петро Засенко на це колись відповів: “Це не ми носимося з Тарасом, а він нас веде по світу...”

До 200-річчя Поета-Пророка на державному рівні заплановані різноманітні заходи, та виставка “Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників” проводиться за позабюджетні кошти. Її куратор художник Олександр Мельник наголошує, що митці звозили свої роботи з Донецька, Харкова, Сімферополя, Львова за власні гроші. Спілка надала виставкові зали безкоштовно, на ентузіазмі працювали оформлювачі й усі причетні до організації мистецької події року, як уже назвали виставку фахівці.

Грошей немає навіть на видання каталогу, хоча Міністерство культури обіцяло посприяти. Така ситуація склалася вперше з того часу, як було започатковано проект, участь у якому взяли вже сотні сучасних художників з усіх регіонів країни.

— Я хвилююся за виставку, — говорить Олександр Мельник. — Розумію, що вона після розформування має залишитися не лише на рівні емоцій. Каталоги з попередніх виставок “Україна від Трипілля до сьогодення” ми передавали у бібліотеки, культурні центри, діаспорі. При Президентові Ющенку експозицію возили до Донецька, у Львів і на Закарпаття. Він придбав шість великих полотен, які передав до музеїв. Ще дванадцять картин для музеїв закупило Міністерство культури. Нині державні історико-культурні заповідники, зокрема у Батурині, подали заявки до Мінкульту на полотна історичного жанру, якими хотіли б поповнити свої експозиції. Але безрезультатно. Ми, організатори проекту і художники, звертаємося до чиновників із проханням знайти кошти, щоб виставку можна було показати в інших містах, щоб її могли побачити люди в різних регіонах, а не лише в столиці.

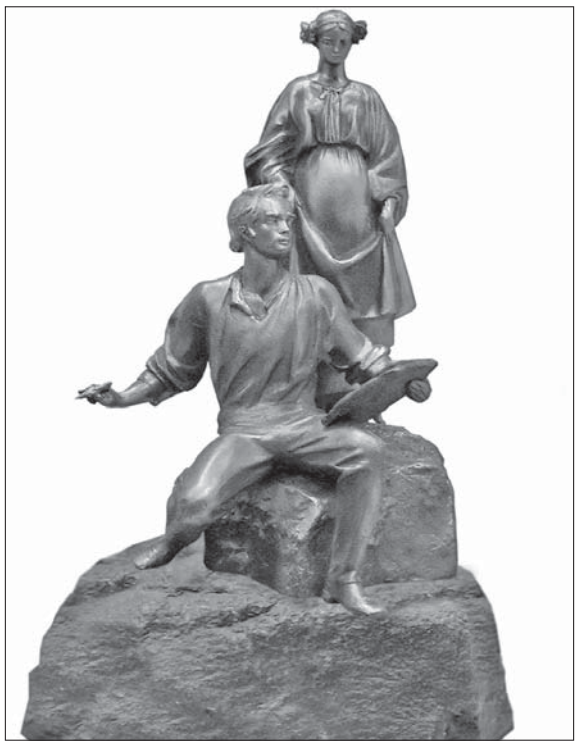

Анатолій Кущ. “Шевченко художник. Муза”. 2009

На виставці експонується 196 творів 121 майстра з усіх регіонів України. Дмитро Степовик, оглянувши експозицію, зазначив: “Тут представлено роботи дуже високого рівня. Я часто буваю в галереях Парижа, Лондона, Нью-Йорка, можу порівнювати твори різних шкіл. Наше сучасне українське мистецтво, можливо, найпередовіше у світі. Краще за всіх у світі. Не даремно японці, китайці їдуть до нас навчатися, а роботи українських майстрів купують у багатьох країнах”.

Поздоровлення приймає Олександр Мельник (зліва)

Микола Стороженко біля своєї картини

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2014

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617

на 1 місяць	10 грн	на півроку	57 грн 15 коп.
на 3 місяці	29 грн 40 коп.	на рік	113 грн 10 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Ярема ГОЯН, Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ соціальної тематики
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Відділ просвітянської роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
278-63-69

Інтернет-редактор
Олександр ЛИТВИНЕНКО
279-39-55

Черговий редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видрукувано з готових фотоформ у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.
Загальний наклад у січні — 16 000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети **“Слово Просвіти” — 30617**

4 820095 780016 14003

“Майдан — пряма народна реакція на владну стратегію, яка йде всупереч народним сподіванням”.

Скільки разів треба наступити на граблі, щоб їх побачити?

(Пропозиція щодо структурної реорганізації Майдану)

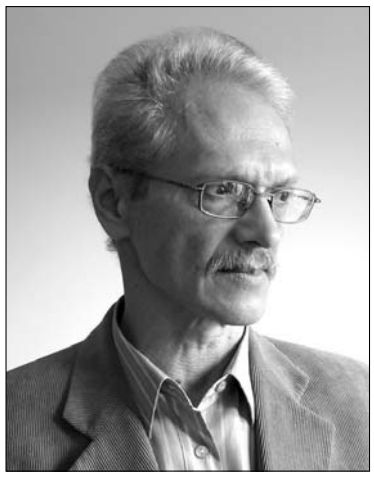

Андрій КРАВЧЕНКО,
літературознавець,
лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка

Майдани супроводжують соціально-політичне життя України від початку історії незалежності. Більші й менші, викликані найрізноманітнішими причинами. Більшість із них звичайний атрибут демократичної країни, форма демонстрації незадоволення тими чи тими кроками влади. Проте деякі українські масові акції не вкладаються в жодні рамки й викликають розгубленість. Ідеться про мільйонні Майдани. Багато хто схильний вважати їх “неправильними” формами маніфестації народного невдоволення, спричиненими недостатнім розвитком демократичних інституцій у державі. Проте порівняно зі світовими еталонами демократії несподівано виявляється, що перебіг цих маніфестацій значно “цивілізованіший”, ніж у найрозвиненіших країнах із давніми демократичними традиціями. Що в них не так?

Мало хто 2004 року звернув увагу на інформацію, яка широко тиражувалася в ЗМІ: впродовж 4 місяців Майдану рівень злочинності у країні знизився на 30 %. Здавалося б, цей факт не має жодної дотичності до “революції”, якби не його абсолютна неправдоподібність. У всі часи в усіх народів революційна ситуація в країні означає шалене зростання злочинності, непокори владі. Власне, недаремно народні бунти здавна одержали назву “безладу”, “хаосу”, “грабіжки” і т. ін. Це масові виступи *проти* влади — з усіма логічними наслідками. Революційна ситуація виникає тоді, коли “порушення правил” стає масовим і виплескується у всенародну хвилю незадоволення. Україна 2004 року вкотре продемонструвала свою цивілізаційну “незрілість”, скоротивши злочинність. За 4 місяці на Майдані навіть пику нікому як слід не набили! Ця “ненормальна” властивість змушує пильніше придивитися і до інших незвичних атрибутів Майдану.

1. Хто керує Майданом?

Усі опоненти Майдану 2004 року й навіть його учасники ставлять питання про те, хто скликав цю масову маніфестацію і хто нею керував. Шукають *відповідальних*, тобто тих, хто за цим усім стоїть, кому це вигідно. Різні політичні сили досі сперечаються за право першості, проте аргументи наводять непереконливі. Давно відкрилися “джерела фінансування”, організаційні заходи різних політичних сил, що передували Майдану і його супроводжували тощо. Звучить нібито правдоподібно, але хто проплатив злочинцям, щоб вони припинили красти? Я повірю в те, що якась конкретна політична сила керувала Майданом тільки тоді, коли ця сила доведе свою спроможність, тобто заплатить, кому треба, будь-які гроші, аби в країні хоча б на кілька тижнів рівень злочинності знову знизився на 30 %. Хтозна, можливо, тоді б відкрився інший шлях боротьби зі злочинністю...

То хто ж керував Майданом? Народ. Ніхто його не скликав, не зганяв, не звозив, не платив. Люди самі зібралися, самі організувалися й забезпечили суворе дотримання законності. Сучасні політики скоріше повірять у НЛО й телепортацію, ніж у те, що народ здатен на таку самоорганізацію. 2004 рік вважався винятковим, у можливість виникнення такого всенародного Майдану ще раз не вірив ніхто. Минуло 9 років — Майдан повторився. І нема гарантій, що востаннє. І знову точаться запеклі суперечки: хто ж ним керує? Влада твердо переконана, що це “проіски” опозиції. На жаль, опозиція так само починає вірити в цей міф. Бо нинішній Майдан виник як явище принципово аполітичне, на нього політиків узагалі не пускали. І тільки тоді, як Майдан уже організувався й набув значної потужності, на нього запросили представників політичних сил, які протистоять владі.

Керувала і керує Майданом *влада*. І відповідальна за нього влада. Майдан — пряма народна реакція на владну стратегію, яка йде всупереч народним сподіванням. Байдуже, які конкретні причини скликають народ на майдани. Ці причини є щоразу лише детонатором загального народного невдоволення владою. Виходи з ситуації світова історія пропонує два: або народ змінює владу, або влада змінює народ, бо вони одне одному не підходять. Змінювати владу можна через вибори, змінити народ важче. Зате його можна силою загнати в такі рамки, коли він не зможе висловлювати своє невдоволення. Тоді в країні знову все буде “правильно”, пануватиме повний “порядок”, бо за нього відповідатимуть тисячі наглядачів. Як у в’язниці.

2. А як у людей?

Потреба визначитися в ситуації неодмінно приводить до порівнянь. Як подібні масові заворушення відбувалися в інших країнах? Майдан від самого початку був поставлений в один ряд із “оксамитовими революціями”, “кольоровими”, “квітковими” (тюльпановими, трояндовими і т. ін.) змінами влади. Нібито переконливо, проте не зовсім так. А точніше — зовсім не так. Найперше тому, що всі без винятку “оксамити” організовані певними політичним силами, які справді ними керували, спричиняючи шалене зростання масової непокори, розгул злочинності, загальну дестабілізацію суспільства. По-друге, жодна з цих “мирних” революцій не обійшлася без жертв.

Рушійні сили Майдану повторюють світову практику “з точністю до навпаки”. “Стихійний бунт мас” “стихійно” організували самі ці маси, причому “стихійність” тут виявилася у зниженні рівня злочинності й жорсткому дотриманні правових норм. Майдан делегував управління певним політичним силам, причому винятково тому, що не було іншого виходу. Між іншим, і 2004 року, і сьогодні ці сили далеко не в усьому відповідають вимогам мас.

Діаметральна відмінність української моделі від зарубіжних саме в тому й полягає, що за кордоном на чолі опору *завжди* стоїть опозиційна політична сила, яка справді відповідальна за організацію і результати масового протистояння владі. В українському ж варіанті ініціатива й організація масового протесту породжується самою цією масою, яка доручає відстоювати свої інтереси певній політичній силі. В одному випадку політична сила веде за собою маси, в другому — маси змушують політичну силу діяти. І те, що для маси в світовій практиці існують лише однозначно негативні епітети (стихійна, неорганізована, некерована і т. ін.), штовхає в пошуку причин і закономірностей українських масових протестів до керівництва, до лідерів процесу. А це все одно, що шукати причин руху потяга у силі машиніста.

За кордоном стихійну хвилю злочинності й мародерства, яка неодмінно супроводжує масові заворушення, може стримати лише сильне політичне керівництво. В Україні ж ці заворушення виникають самі й супроводжуються *зниженням* рівня злочинності.

За кордоном у кожному випадку виникнення масових протестів найперше завдання — не допустити масових правопорушень. В Україні цих правопорушень не допускає сама “стихійна маса”, ба більше: вона не допускає цих порушень із боку влади, готової щомиті до жорстокого придушення “бунту”. В одному випадку маємо сильне керівництво, яке лише одне здатне стихійний бунт ввести в береги й не допустити катастрофи. А в другому — прямо протилежну ситуацію, коли народна маса *самоорганізується* і сама вибирає, кому доручити свою силу. По суті, Майдан не віддається в руки політичним лідерам, а йде з ними на тимчасову спілку, погоджуючись виконувати певну політичну програму.

“Стихійність” Майдану жодним чином не заторкує його організації. Вона лежить в іншій площині: у відсутності стабільної організаційної структури і політичної програми. Майдан і справді не має своїх постійних лідерів, не оформлений як спеціальна організація зі своїми конкретними цілями. Від спонтанної ініціативи мас важко сподіватися і конкретної політичної програми. Проте так само важко не помітити, що і організація там є, і цілі доволі зрозумілі...

Оцінюється ж Майдан винятково за мірками діаметрально протилежних і за рушійними силами, і за організаційними принципами “оксамитових” революцій. Тому й висновки відповідають дійсності з тією ж “точністю до навпаки”. Провали політичних сил, яким Майдан доручає відстоювати свої інтереси, зараховуються на карб Майданові. Тим часом Майдан — не політична сила, він значно могутніший і глибший.

Майдан — явище у світовій практиці безпрецедентне, проте здавна відоме в Україні, сотні разів описане в нашій історії. Це традиційна для українського суспільства ***Чорна рада.*** Вона виникає як альтернатива до панівної у світі конкурентної моделі соціокультурного розвитку, яка породжує вертикальну владу. Це продукт зовсім іншого явища — ***кооперативного типу культури.***

Соціальна організація нашого суспільства засновується на ніколи не досліджуваних закономірностях, на традиціях громади з принципово виборною владою. Та й влада тут має зовсім інше “значення”, ніж у сусідів, ніколи не породжуючи *служіння, поклоніння перед владою* та її представниками тощо. Уся сукупність цих глибинних, аж до архетипів і підсвідомих комплексів соціокультурних закономірностей ніколи не ставала предметом спеціального аналізу. З цим завжди боролися і свої, і чужі достойники, прагнучи “цивілізувати” цю дику країну. Тому й модель демократії в Україні взяли не свою власну, з тисячолітньою історією, а імпортну заморську. Свою прагнемо викоренити, хоч це не вдалося за багато століть навіть імперським цивілізаторам.

Явище козацтва — війська, яке не захищає інтереси влади, історія фіксує тільки в Україні. Хоч як намагаються порівнювати його з іншими подібними явищами (скажімо, козаками Дону), схожість виявляється суто зовнішньою. Донське козацтво *завжди* служило офіційній верховній владі — цареві. Запорозьке козацтво *ніколи* не служило жодній верховній владі (могло часом іти на тимчасову спілку, але не на *службу*). Власне, через те й закріпилися за ним образливі характеристики — “розбійницьке”, “піратське”, “бунтарське”. Походження такої оцінки зрозуміле: воно належить служителям верховної влади Польщі, Туреччини, Росії та ін. В Україні ж саме запорозьке військо з його гетьманом і було цією “верховною владою”, хоч і дуже специфічною, демократичною.

Проілюструвати цю принципову відмінність українського козацтва можна сучасною стилізацією в дусі донських козачих пісень авторства відомого російського актора Бориса Галкіна: “Верноподданный казак по степи один скакал...” Дух донського козацтва в ній переданий достеменно, проте ключове слово, з якого починається пісня, для українського козацтва *абсолютно неможливе*. Вірнопідданство — якраз те явище, проти якого запорожці впродовж усієї своєї історії запекло воювали, маючи його за найбільшу внутрішню загрозу своїй волі. І якщо для донського козака служба в особистій охороні царя була почесною і звичайною, то “вірнопідданий запорожець” мав би такий само неприродний вигляд, як, скажімо, “хиже ягня”. Недарма в одному зі своїх указів Катерина II основну провину запорожців сформулювала так: “Намерение составить из себя посреди отечества область совершенно независимую, под собственным своим неистовым правлением”. Так що сьогоднішнє “неістове правління” Майдану вже й тоді викликало насторожене до себе ставлення з боку “нормальної” централізованої влади — і підлягало негайному знищенню.

Запорожці чинили численні набіги на сусідні держави, визволяли свої землі від загарбників, проте ніколи ***не були завойовниками***. Яскраві приклади такої клінічної неагресивності маємо, коли гетьман Сагайдачний міг захопити Москву, але не став цього робити, або коли військо Хмельницького в час найбільшої своєї могутності зупинилося на кордонах України і не пішло підкоряти Польщу. Чому?

Цього не припускав світогляд українця, фундаментальне уявлення про землю обітовану. Вона була в Україні, і тільки тут. “Ідилічна” територія хліборобського Раю може й повинна бути досягнута в цих межах не шляхом завоювань і перемог, а шляхом мирної праці й добросусідства. Досягнута не агресією в зовнішній світ, а зосередженим удосконаленням внутрішнього. Досягнута на *своїй* землі й у *своїй* душі. Досягнута *добровільно*. І найважливіше — ***досягнута***...

Майдан — реальний, конкретний і явлений у людях приклад існування цієї старовинної демократії. Бо якщо згадати значення слова “демократія”, то доведеться визнати, що воно означає “владу народу”. Не демократичних політичних партій, які виникли в результаті багатовікової еволюції автократичної влади, а пряму, без посередників, владу народу. Не завуальовану різними ширмами централізовану ієрархію, владну вертикаль, а “владу” знизу, від народної маси. Мимоволі згадується Марксова “диктатура пролетаріату”: все сходиться, крім того, що це не диктатура і не пролетаріату.

“Никогда не понимала, — пише в своєму блозі користувачка інтернету, — этих пафосных речевок о том, что мы — потомки козаков. Теперь понимаю. Запорожская Сечь — в крови”. Це наведені мовою оригіналу слова російськомовної киянки, далекої від “козакофільських” традицій і не схильної до особливих сентиментів щодо стародавньої запорозької історії. Сумнозвісна “шароварщина” відступає під натиском зовсім іншого духу — вічно актуального прагнення до свободи, яким та історія перейнята.

Звісно, навіть неозброєним оком видно, що українська модель демократії, спонтанно явлена на Майдані, значно поступається розвиненим і століттями вдосконалюваним західним моделям. Проте так само важко не помітити її потужність. Кризові моменти в суспільному розвитку

штовхають українців чомусь не до грабежів і мародерства, як у всіх без винятку цивілізованих країнах, а змушують забути про злочини й усенародно переймати ся якимись дитячими “ідеалами”, “правами” та ін. ілюзіями. Дикі люди! Чим швидше вони цивілізуються, тим краще для них же самих! — в один голос волають наші політики, певна річ, маючи на увазі зовсім інші явища. Вони щиро вірять, що українському суспільству треба якомога швидше позбутися “дитячих мрій”, викоренити шкідливий дух непокори і пройти шлях до “дорослих” демократій. Тоді країною керуватимуть не майдани, а мудрі вожді, які не тільки самі матимуть мільйонні статки, а й для годиться даватимуть змогу ще комусь заробити хоча б на мінімум екзистенції. Перспектива реальна і цілком досяжна. Проте чи не варто хоча б припустити можливість іншого сценарію демократичного розвитку? Чи не пора від утопічних варіантів “удосконалення влади”, які завжди вели до зміцнення владної вертикалі, перейти до реального, невигаданого народовладдя, яке кожен охочий може спостерігати сьогодні на Майдані?

3. Зерна демократії. Зварити з них кашу чи посіяти?

Тисячоліттями перевірений соціально-політичний стереотип змушує за кожним суспільним заворушенням шукати конкретного ініціатора. Простіше кажучи, відповіді на одвічне запитання — “хто винен?” Без лідера, призвідця, вождя і т. ін. *некерована* народна маса здатна тільки на злочини, мародерство, грабежі, а в гіршому випадку — на вбивства, ґвалтування й інші страшні безчинства. Маса без вождя розглядається винятково як натовп, стихійне лихо. Вихід може бути тільки один: почати цією масою керувати, тобто нав’язати їй вождя, здатного не допустити злочинів і перетворити стихійний натовп на організовану масу, яка вже матиме інші назви. Як писав Пастернак, “Бунт никогда не кончится удачей. В противном случае его зовут иначе”.

У науці ніколи навіть не припускалася можливість *самоорганізації* народної маси. Для конкурентної моделі суспільства це й справді норма. За тисячоліття панування централізованої влади в культурі такого суспільства виникщені навіть згадки про порядок *без влади, без пастиря.* Тому єдиний шлях удосконалення суспільства тут закономірно і виправдано вбачається в удосконаленні влади. Сьогодні будь-яка розвинена держава передусім переймається вихованням політичної, владної еліти, лідерів, вождів. Українська держава теж. Ось характерна оцінка цієї проблеми зі згаданого вже інтернет-блогу: “Ребята, вы до сих пор ноете, что нет лидеров? Оглянитесь по сторонам — какие в жопу лидеры? Вы все сами прекрасно организовали”. Мимоволі згадується Шевченкове:

О люди! люди небораки!
Нащо здалися вам царі?
Нащо здалися вам псарі?
Ви ж таки люди, не собаки!

Сьогодні в Україні ніхто не зважає на іншу можливість розвитку суспільства — удосконалення “низових” форм самоорганізації, заснованих не на бюрократичних принципах вертикальної владної ієрархії, а на засадах кооперації, взаємодії, солідарності.

Тим часом в Україні стоїть Майдан, уже не перший (можливо, і не останній), який виразно демонструє готовий до вживання варіант такого вдосконалення. Не вигаданий, не утопічний, не теоретичний, не гіпотезу, нехай правдоподібну, а абсолютно реальне соціокультурне явище. Воно засновується на практично невідомому науці, але неспростовному й очевидному принципі *соціальної самоорганізації.* Народ ним користується у кризові моменти, проте коли вони минають — про це всі забувають, повертаючись до налагодження звичних інституцій *вертикальної влади.*

Певна річ, у сучасному форматі Майдану дуже багато стихійного, справді некерованого й непередбачуваного. Проте треба бути справді альтернативно обдарованою людиною, щоб не помітити його колосальний потенціал. І не лише деструктивний, який стихійно стримується в надійних рамках, а саме конструктивний. Майдан виступає *проти* певних явищ у нашому житті. Можна навіть сформулювати доволі точний перелік цих явищ. Значно складніше визначити, *за що* виступає Майдан. Про це можна роками сперечатися й на фініші не дійти однозначних висновків. Бо це та програма, яка ще не озвучена, якої ще не існує, яку ніхто не може сформулювати. А втім, чому не може? Може. Будь-яка дитина, студент, пенсіонер не замислюючись скаже, що хоче бути щасливим. Наївно? Так. Але далеко не таким наївним є стотисячний Майдан, який демонструє цілком реальну силу, здатну ці наївні мрії втілити. Що заважає? *Влада.* Ідея вертикальної влади як єдиного і безальтернативного механізму соціального управління.

Конструктивний потенціал Майдану ми намагаємося зрозуміти через порівняння з відомим. Проте всі найбільші цивілізаційні відкриття людства на старті були наївними й безпорадними, нічого відомого не нагадуючи. Навряд чи можна порівняти перші радіоприймачі з сучасним айфоном чи плазмовим телевізором. У ті доволі далекі часи був відкритий *принцип* передачі даних на відстані, решта — справа часу й техніки. Майдан так само відкриває новий (точніше — дуже добре забутий старий) принцип організації соціуму, який можна вкотре не помітити, а можна перетворити на потужний чинник суспільного розвитку. Що оберемо?

4. Що робити?

З’ясувавши в дещо нетрадиційний спосіб, “хто винен?”, поміркуймо й про те, як розвивати ситуацію й чи розвивати її взагалі.

Сьогодні вже стало очевидно, що Майдан — явище не випадкове. Майдани стали мало не звичними, щоразу презентуючи народне невдоволення прорахунками влади. То чи не варто нарешті визнати за реальність цю форму “народного контролю” і замість боротьби з нею спробувати використати її потенціал у конструктивних цілях?

Для цього варто зробити лише один крок: ***легітимізувати Майдан.*** Іншими словами — надати йому статусу юридичної особи й регламентувати форму організації, програму діяльності й низку інших атрибутів у рамках правового поля. Утвориться законна організація, наділена повноваженнями навіть не контролю, а спостереження над діями політичних сил і оцінювання їхньої конструктивності. Між двома сторонами численних політичних протистоянь з’явиться посередник, здатний забезпечити порозуміння, компроміс і консенсус, усунути будь-який конфлікт. І здатний зробити це не в критичний момент, коли конфлікт загрожує перерости в катастрофу, а раніше. Здатний *запобігти* виникненню і розвитку конфлікту.

Легітимний Майдан може стати не разовою акцією, яка відбувається в критичні моменти, а постійнодіючою соціальною інституцією. Вона сформує штатний “майданчик” для переговорів між сторонами будь-яких суспільних протистоянь. Передусім — усуне прірву між народом і його владою, яка в нашій країні з кожним роком поглиблюється. Нарешті — зможе істотно допомогти спрямувати розвиток української держави в такому річищі, яке не створюватиме причин для виникнення стихійного Майдану, для Чорної ради. Нарешті головне: розроблятиме й удосконалюватиме конкретні механізми соціальної самоорганізації, здатні справити вирішальний вплив не лише на розвиток українського суспільства, а й визначити глобальну перспективу соціокультурної еволюції.

Програму дій легітимного Майдану можна уявити на перший час так:

1. Уточнити стратегічний вектор — до Росії чи Європи.

2. Знайти платформу для переговорів альтернативних політичних сил.

3. Знайти посередника для порозуміння не зовні (Путін, США, єврокомісари), а всередині країни. Цим посередником може бути керівний орган Майдану.

4. Хоч Європа, хоч Росія, хоч Китай не врятують від необхідності перезавантаження влади. Вибори повинні пройти в форматі повної прозорості, щоб фальсифікації були неможливі.

5. Спільними зусиллями влади й опозиції повинен бути сформульований чіткий план дій на кілька наступних років:

— реконструкція на інноваційних засадах економіки з прицілом на європейський ринок;

— стратегічний курс на децентралізацію влади, на максимальне забезпечення самодіяльності місцевих органів влади з огляду на небезпеку повернення авторитаризму;

— забезпечення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, ініціатив приватного підприємництва;

— визначення рамок державного сектора економіки і стратегії його розвитку (диференціація сфер впливу місцевих громад і держави);

— формування місцевих громад, заснованих на принципах громадського самоуправління.

6. Удосконалення організаційних форм регулярного щоденного Майдану, завершення відбору особового складу.

Зрозуміло, що це лише умовний перелік невідкладних завдань, які потребують першорядного реагування. Він наведений лише для того, щоб проілюструвати потенційні можливості легітимного Майдану.

Зрозуміло одне: всі сучасні політичні сили в Україні розписалися в своїй неспроможності керувати країною. Вони блискуче керують власним бізнесом, тому й усі без винятку партії є різними варіантами *одної партії,* точніше — не політичної партії, а одним-єдиним бізнес-проектом із різними назвами. Вони в цьому не винні, бо не вони створювали Адміністративну Систему, яка дісталася нам у спадок від СРСР. Система діє, збагачуючись новими рисами, але залишаючи незмінним фундаментальний закон ***вертикального централізованого керівництва.*** Навіть людина з найщирішими і найчеснішими намірами здатна в цій системі посісти лише певне “крісло” й або виконувати роль, обов’язкову для цього “крісла”, або заважати роботі всієї системи. Наслідки такого “внутрішнього бунту” цілком передбачувані: людина або капітулює й приймає правила гри, або Система її нещадно викидає зі своєї структури.

Сьогодні програми і партії влади, і опозиції не влаштовують більшість населення України, як не влаштовували, по суті, ніколи. Причина, яка вигнала людей на Майдан, є лише останньою краплею. Гасло євроінтеграції не відображає й половини справжніх причин невдоволення. Більше того, воно сьогодні ділить країну на два, якщо не три табори за ставленням до геополітичного вектора розвитку. Справжні ж гасла Майдану об’єднали б увесь без винятку народ України в єдине ціле. Хто їх сформулює? Хто дасть відповідь не лише на докладно опрацьоване питання “чого ми не хочемо”, а й на те, чого саме хочемо? Хто ми є в цьому світі, яка наша національна ідея? Чим хочемо поділитися зі світом і прагнемо, щоб світ поділився з нами? Серед питань такого плану можна бути певним лише в одному: відповідь на них дасть хто завгодно, тільки не ті політичні партії, які сьогодні існують в Україні.

Із революційним зламом Системи ми запізнилися на два десятиліття. Сьогодні потрібні інші, еволюційні форми соціальної і політичної реконструкції. І саме сьогодні є шанс безпосередньо, в обхід бюрократичних і корупційних (що, власне, є синонімами) шляхів створити легітимний механізм прямої, без посередників і “вождів”, участі народу в управлінні державою і його самоусвідомлення як конституційного носія всієї повноти влади. Можливо, саме в цій формі соціальної самоорганізації і виробляться чіткі цілі реорганізації суспільства і реальні шляхи їх досягнення.

Якщо ми спробуємо за своїм звичаєм “легалізувати” Майдан, тобто перевести його дію з нікому не відомих рейок на загальновизнаний шлях законності, то знищимо його під корінь. Бо це означатиме запровадження контролю і влади, виникнення соціальної ієрархії і всього набору атрибутів звичайного бюрократичного механізму вертикальної Влади. Який же шлях виведення цього явища з державного “підпілля”? Беззаконня?

Навпаки. Пошук іншого екзистенційного базису для нового Закону. Такого, який би став адекватним для самоорганізованого суспільства. Для вільної громади, яку не силою заганяють до щастя, а яка сама, добровільно, з власної ініціативи рухається в тому напрямі, який собі обирає. Громади, утвореної з людей, що з власної ініціативи об’єднуються для досягнення спільних цілей. Громади, яка не визнає себе стадом, неспроможним існувати без пастуха.

Нове явище потребує не статусу “держави в державі”, а зовсім іншого. Воно вимагає власної конституції, проте так само в новій, адекватній формі. Потрібні нові принципи для об’єднання людей, і глибину необхідних світоглядних змін тут навіть важко уявити.

Україна сьогодні має унікальний шанс, якого не має жодна інша країна.

Утопія? Вийдіть на Майдан. Мав рацію Бердяєв: у наш час можливе втілення найсміливіших утопій.

6 грудня 2013 р.

Фото Сергія Марченка

“Сьогодні, як і в роки колективізації та Голодомору, українське село є загроженим”.

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

Правда і кривда

На схилі гір, неначе лата,
пришите до лісів село.
Співає пуща сном кудлатим,
прадавнім шумом загуло.
Під сивим небом розстелилась
земля вівса та ялівцю.
Скорбота мохом оповила
задуману країну цю.
Богдан-Ігор Антонич
(“Елегія про співучі двері”, 1934)

У кінці грудня в Болгарії та Литві відзначають свято, що корінням сягає язичництва. Це — День Блукаса, химерного пенька, який забирає на себе все погане. Блукаса носять із двору в двір, і кожен господар може лаяти його, скаржитися на невдачі, ба — лупцювати пеньок батогом. А тоді Блукаса спалюють. Усі негаразди йдуть за димом, дні довшають, ночі коротшають — наближається пора, коли орють та сіють.

Український агросектор закінчив 2013 рік із найвищим показником зростання (+12 %) серед усіх галузей вітчизняної економіки. Всього агропродукції виробили на 250 млрд грн, а експортна виручка за 11 міс. сягнула $15,4 млрд. Завдяки сприятливим кліматичним умовам урожай зернових — 63 млн тонн. Саме з АПК уперше за роки незалежності на європейський ринок “прорвалася” велика вітчизняна компанія (МХП), чим довела, що якість нашого продукту відповідає євростандартам. Здавалося б, жити й радіти, але високий урожай є одна з причин зниження закупівельних цін. Найбільших утрат зазнали виробники зерна і олійних культур. Ця тенденція змусить багато агрокомпаній через низьку рентабельність пригальмувати, але це не єдина проблема. Аграрії чекали підписання асоціації з ЄС, припливу інвестицій і здешевлення імпортної великогабаритної техніки (передовсім комбайнів). Непідписання угоди — втрата прибутку в розмірі 1—1,2 млрд ам. дол. Попри високі вимоги, ми вже сьогодні працюватимемо за регламентами ЄС, оскільки нові ринки дають нові прибутки. Ринок навчає хорошого, проте не тоді, коли його контролюють “смотрящіє” від урядових паханів.

1.

Наприкінці 2013 р. стало зрозуміло, що під знаком питання залишилися податкові пільги для агробізнесу (фіксований сільгосподаток та акумуляція коштів від ПДВ). Податкова проблема не дозволяє зняти напругу в галузі: сума втрат від скасування існуючих пільг — 5,2 млрд грн; цьому відповідає зменшенням сальдо зовнішньої торгівлі на $1,6 млрд.

Попри великі очікування, заходи з реформування землекористування виправдалися лише частково. Залишилися питання щодо нової системи реєстрації договорів оренди і земельних ділянок. Не визначені також деякі засади створення і функціонування Земельного банку. Скидається на те, що зараз не час відкривати ринок сільгоспземлі: цього не хочуть 50—70 % сільських мешканців, але прагнуть 50—70 % “грошевласників” (навіть таких, які корову бачили лише по телевізору).

Перспективи нашого АПК величезні; європейці прагнуть укладати гроші в рослинництво, тваринництво і логістику. Агровиробництво в Україні можна збільшити втричі, а зі своїм продуктом виходити і на неєвропейські ринки (Іран, Ірак, Китай). Для цього потрібно збільшити елеваторні потужності, портову і морську перевалку, вагонний парк. Лише так удасться зберегти і вигідно продати зерно. Унікальні властивості чорноземів, досконалість західної сільгосптехніки та до останньої коми виписана технологія виробництва всього, що люди їдять, спонукає до використання найефективніших менеджерських схем. А саме — створення агрохолдингів для механізованої експлуатації великих масивів землі з мінімальним використанням робочих рук. У середньому в 39 країнах Європи частка сільської людності становить 29,5 % з коливаннями від 3 % (Бельгія) до 53 % (Молдова); Україна займає проміжну 21-шу позицію (рис. 1). Маємо брати до уваги, що безпосередньо в полі чи корівнику в більшості країн працює менша частка сільського населення, багато рук зайняті в переробці сільгосппродуктів. Маючи бажання долучатися до передових технологій, мусимо передбачити зростання сільського безробіття (негативні наслідки якого вже й сьогодні даються взнаки). Але це — лише один бік справи. Мусимо пам’ятати, що село, крім усього іншого, “вирощує” українців, носіїв мови і ментальності нашого народу. Камбій, як відомо, є вихідна для усіх інших тканина в коренях і стовбурі, без неї немає росту. Сьогодні, як і в роки колективізації та Голодомору, українське село є загроженим: кинуте напризволяще в змаганні з малолюдними технологіями, воно вимирає. Як свідчить рис. 2, народжуваність у селах є дещо вищою, ніж у містах, але показник сільської смертності набагато перекриває цю різницю.

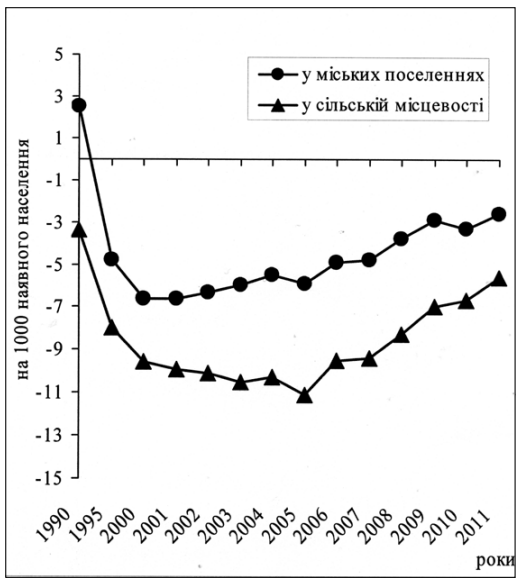

Рис. 3 - Динаміка природного приросту (скорочення) людності в Україні

2.

Природний приріст населення має від’ємну величину (депопуляція) і в містах, і в селах (рис. 3), але в цьому сенсі протягом усіх років незалежності демографічна ситуація є гіршою саме в селі. Це — багатопричинне явище, рушіями якого, закільцьованими в кризову петлю, є економічні, соціальні та екологічні негаразди. Стисло можна характеризувати їх п’ятьма головними позиціями.

1. В екологічно забруднених регіонах України підвищена смертність від інфекцій, хвороб органів травлення, злоякісних новоутворень і хвороб системи кровообігу, що безпосередньо пов’язане з агресивністю забруднень. Підвищена смертність від зовнішніх причин (зокрема від самогубств та вбивств) віддзеркалює специфічний стиль життя, спровокований соціопатіями фіктивного соціалізму та “дикого капіталізму”.

2. Серед виробничих забруднень на смертність сільського населення найбільше впливає довготривале неконтрольоване зберігання залишків агрохімікатів (пестицидів); мешканці міських поселень потерпають передовсім від промислових відходів I—III кл. небезпеки, продуктів спалювання мазуту, вугілля та бензину, скидання в поверхневі водні басейни забруднених вод.

3. Від радіаційних чинників більше потерпає сільська людність, що пояснюється великою щільністю і площею післяаварійного забруднення ґрунтів, високим природним радіаційним фоном, “земляною” технологією сільгоспвиробництва і практично безконтрольним споживанням контамінованих продуктів харчування (що частково поширюється і на місто).

4. Західні села, маючи вагомий приток заробітчанських коштів, водночас потерпають від зростання кількості напівзруйнованих і зруйнованих родин, кількості сиріт і напівсиріт, і з кожним роком ця проблема стає гострішою.

5. Біологічні та психологічні особливості чоловіків спричиняються до того, що ця верства населення є найбільш загроженою зусібіч; дуже низька тривалість життя сільських чоловіків фіксує трагедію втрати соціального престижу, пияцтва та деградації.

6. Матеріали державної статистики (www.ukrstat.gov.ua) свідчать, що забезпечення закладами дошкільної освіти лишається невирішеною проблемою, і передовсім це торкається села. Якщо в містах із 1995 р. до 2012-го охоплення дітей дошкільними закладами зросло з 53 % до 68 %, то в сільській місцевості з 28 % до 38 %. Менше садочків — менше народжується дітей (а на тих, що народилися, менше поширюються переваги дошкільної освіти).

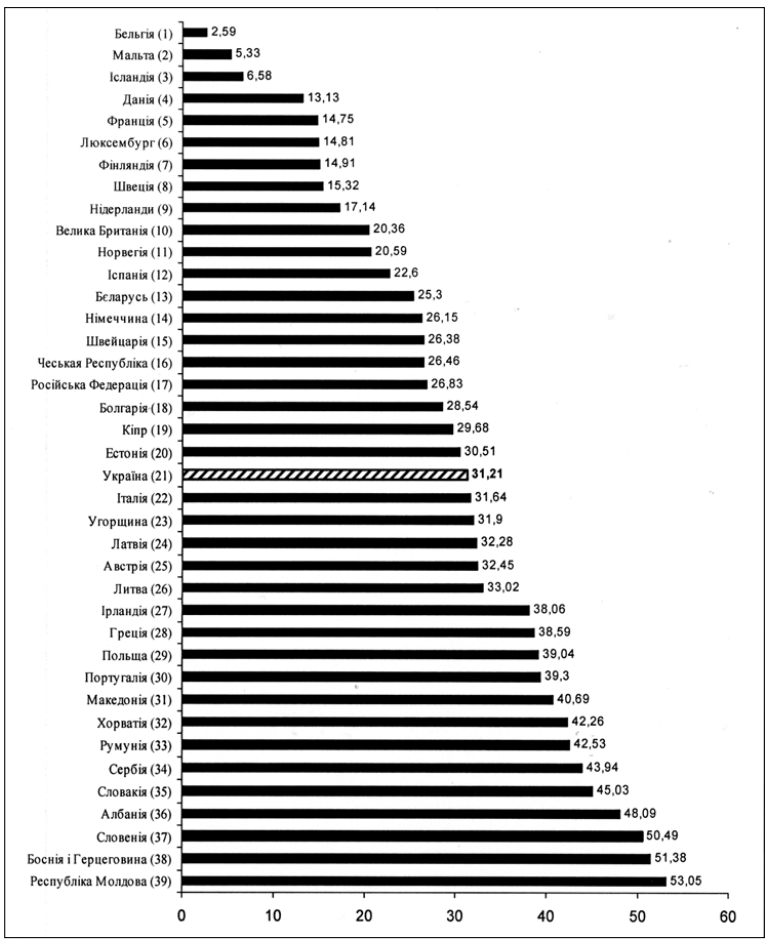

Рис. 1 - Частка сільського населення (%) у 39 країнах Європи (2010 р.)

У такому контексті повернемося до рис.1. Як стоїть справа в інших країнах, що мають середню та вищу за середню (30—50 %) частку сільської людності? Не торкаючись математичної технології аналізу, можна сказати про дві якісно відмінні підгрупи країн. До першої належать давні “європейці” з невеликою домішкою нових членів ЄС, які за соціально-економічними та демографічними ознаками вже зуміли врости в новий ґрунт. Другу підгрупу (до неї належить Україна) складають колишні будівники соціалізму з СРСР та деякі балканські країни. Ці невдахи мають низку відмінностей від “нормальної” Європи до яких належать, а саме: низький валовий внутрішній продукт (у перерахунку на 1 людину); висока смертність немовлят; висока смертність дорослого населення від туберкульозу та хвороб органів кровообігу; висока загальна смертність; низька тривалість життя.

Мусимо рятувати свій селянський “камбій”. Не відмовляючись від інтенсивного малолюдного землеробства та тваринництва, маємо зберігати критичну масу сільського люду (в пільговому режимі розвиваючи присадибне, фермерське і кооперативне виробництво).

“Чорнобривців насіяла мати” — це стратегічний пароль, що мусить лишатися чинним кожної весни. А ще я дуже люблю матіолу, проте мені подобається також розлога геометрія пшениці й виноградників. “Там, де сонце є зараз, для одних воно сходить, для інших заходить, — **пише Імантс Зієдоніс (“Епіфанії”, 2003).** — Правду має лампа на столі і правду має темрява в кутку. Страшне, скільки багато на світі правд. З розуму можна зійти, якщо немає своєї. Вдягніть білу сорочку і почистіть черевики матері. Вдягніть білу сорочку, коли у вас немає гостей, і копайте землю так, як до вас ще ніхто не копав”.

Маємо свою правду, проте на нашу віковічну землю зазіхають “реальні пацани” — готують Україні маршрут “Титаніка”.

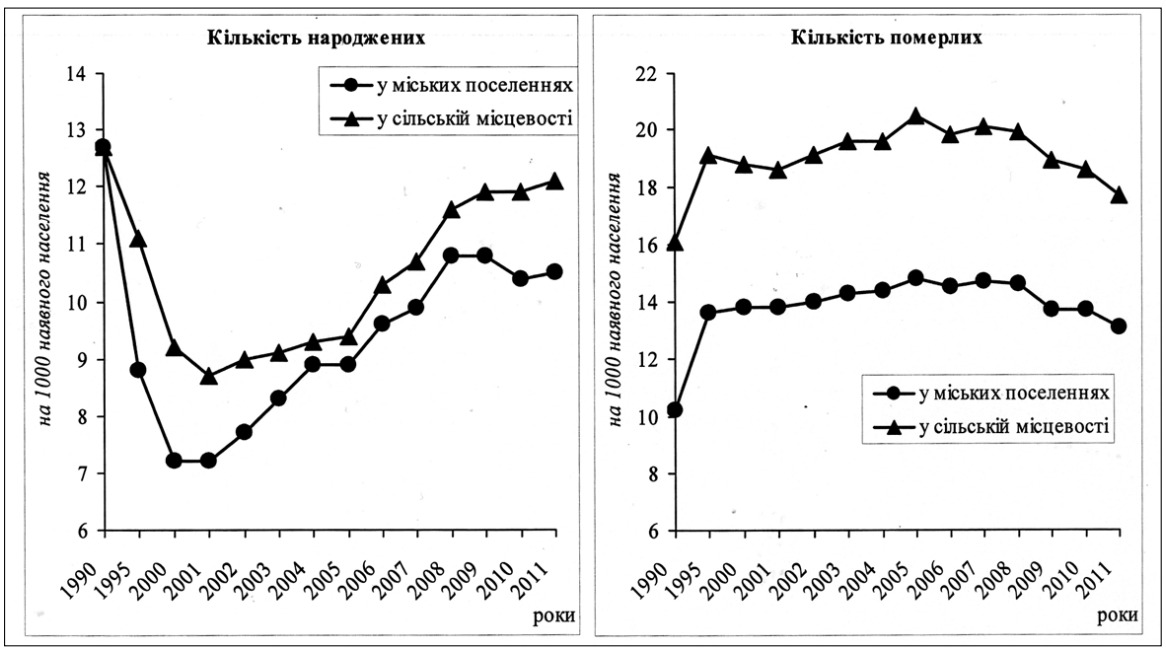

Рис. 2 - Динаміка народжуваності та смертності в Україні

Чи стане 23-й рік незалежності роком «ленінопoвалу»?

Старт року “ленінопoвалу” було дано 8 грудня 2013 р., коли десятки активістів Євромайдану повалили та розбили пам’ятник Леніну в Києві. Хоч знищення ідолів Леніна в Україні триває давно, та саме з кінця минулого року розпочалася їх масова ліквідація. Повідомлення про випадки санкціонованого та самовільного руйнування монументів з’являються постійно. Ось кілька прикладів.

27 грудня 2013 року в селі Побережне Вінницького району біля сільської ради невідомі обезголовили пам’ятник Леніну та зробили написи: “Комуняку на гілляку”, “Кат України”, “Слава Україні”, “Серп і молот — смерть і голод”. Це повідомлення на сайті Вінницького осередку ВО “Свобода” розповсюдили десятки мас-медіа.

Село Побережне, Вінницька обл.

Рідіють численні ряди монументів Леніну і на Одещині. Вже наступної ночі після падіння пам’ятника Іллічу в столиці втратив голову і залізобетонний Ленін, який стовбичив у парку біля клубу залізничників у Котовську.

Нежартівлива детективна історія розгорілася в Миколаївському районі Одеської області. Там на ранок 4 січня в парку села Андрієво-Іванівка виявили, що Ілліч звалився із двометрового постаменту на землю і розколовся навпіл. Слідство розпочало кримінальне провадження за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК України (нищення, руйнування чи псування пам’яток історії або культури). Та як засвідчили експерти, ознак умисного знищення, руйнування чи псування монумента не виявлено. Просто цей Ленін, виготовлений із суміші гіпсу і склеєний із трьох частин, став таким ветхим, що просто розвалився.

Поваленого Леніна виявили 6 січня на території школи у Бердичеві Житомирської області. Міліція вважає, що самотужки звалити таку махину одна особа навряд чи змогла б, тож доводиться шукати групу зловмисників. Попередня правова кваліфікація — ч. 1 ст. 296 Кримінального кодексу (хуліганство).

А ось у Єнакієвому монументальне мозаїчне панно з портретом Леніна, яке прикрашало глуху стіну п’ятиповерхівки, комунальники замурували утеплювачем. Жоден комуніст не виступив із протестом, жоден регіонал не обурився, жоден робітничий колектив не влаштував пікет. Схоже, нині образ Ілліча вже нікого не гріє.

У ніч на 26 грудня 2013 року в Дніпродзержинську монументальний Ілліч змінив колір на фіолетовий. У районному центрі Березівка Одеської області 5 січня невідомі облили пам’ятник Леніну чорною фарбою.

Демонтажі пам’ятників Леніну годилося б давно провести на державному рівні. Адже це безглуздя, що на 23-му році незалежності в Україні ще бовваніє від однієї до двох із половиною тисяч ідолів Леніну. Найбільше їх збереглося на сході, півдні та в центральній частині країни. Чи не час уже їх позбутися?

Комуністи категорично проти, бо, мовляв, на їхній сторожі стоїть закон “Про охорону культурної спадщини”. Минулого року, посилаючись саме на нього, Приморський районний суд Одеси задовольнив позов червоних до міськвиконкому і скасував його рішення про перенесення 10-метрового монумента Ілліча з Куликового поля в парк Ленінського комсомолу, де розміщено своєрідний пантеон кам’яних ідолів тоталітарної доби. Оскільки вердикт суду ніхто не оскаржив, він вступив у силу, і комуністи збираються реставрувати й повернути пам’ятник у центр міста. Водночас майже повсюдно, де при владі регіонали, місцеві органи влади під тиском своїх поплічників з КПУ взяли пам’ятники Леніну під охорону.

Місто Бердичів, Житомирська обл.

Націоналісти й представники опозиційних партій одностайно наполягають на демонтажі всіх пам’ятників діячам колишнього СРСР. А ось позафракційний депутат Верховної Ради Віктор Балога дотримується більш поміркованої точки зору. “По-перше, слід заборонити спорудження нових пам’ятників ульяновим-сталіним як ворогам не лише українців, а й усього світу. По-друге, ухвалити виважене рішення щодо пам’ятників, які являють якусь там незрозумілу “архітектурну цінність”. Їх залишити для історії, а все інше — демонтувати. Водночас треба запровадити жорстоку карну відповідальність за зруйнування пам’ятних знаків, незалежно від того, кому вони присвячені. Тому що виходить так — коли хтось руйнує пам’ятник на Сході, то винна “Свобода” і націоналістам шиють кримінал. А коли на Заході знищують пам’ятники борцям за Україну — крайніх немає”. Коли ж газетярі поцікавилися думкою Віктора Балоги щодо знесення пам’ятника Леніну в Києві, він відповів: “Це лише квіточки... Народ радикалізується. Президенту потрібно дослухатися до свого народу, до ініціативи групи “Першого грудня”, моральних авторитетів нації, припинити ігнорувати реалії й грати в мовчанку”.

На руїнах пам’ятника Леніна в Києві

Реалією сьогодення є і “ленінопoвал”, адже це теж своєрідне волевиявлення українського народу. Патріоти вважають, що лише перетворившись на купу каміння, колишній вождь остаточно втрачає свою владу над підданими та поступово зникає з їхньої пам’яті. Руйнуючи ідолів Леніна, вони керуються законом про демонтування пам’яток тоталітарному, комуністичного режиму, схваленим за президентства Віктора Ющенка. Хоч цей закон ніхто не відміняв, але сьогодні його ніхто й не застосовує. Тож і доводиться борцям із пам’ятниками маневрувати. Так керівник аналітичної служби ВО “Свобода” Юрій Левченко радить своїм однопартійцям звернути увагу на ті пам’ятники радянського періоду, що не потрапили до держреєстру, а отже, немає підстав і для притягнення до відповідальності за їхнє руйнування.

Пам’ятники Іллічу та інші артефакти комуністичного періоду — то своєрідний і досить цінний матеріал для виставок і музеїв просто неба, різноманітних історичних інсталяцій. Колекціонери вже давно полюють за такими експонатами. Так харківський підприємець Володимир Лінивий виставив пам’ятники радянським вождям у дворі своєї майстерні. Він пропонує державі підійти до питання професійно. Відправити на звалище реальний мотлох, а історичні пам’ятники, художню цінність яких повинні підтвердити експерти, зберегти.

Та мабуть найпривабливішим місцем для шанувальників екзотики комуністичної доби є етносело Фрамушика-Нова на Одещині, яке створила на землях колишнього військового полігону родина підприємця Олександра Паларієва. Там є не лише обжиті українські, німецькі, молдавські, гагаузькі, російські, болгарські, єврейські садиби, типовий будинок радянського колгоспника, церкви, майстерні, корчма, вівцеферма, пасіка, фазанарій, а ще й цілий парк скульптур вождів світової революції. На одній із галявин можна бачити своєрідний “серпасто-молоткастий” Стоунхендж, де навколо Ілліча в повний зріст по колу стоять його бюсти. Розташований за 200 кілометрів від Одеси, цей “Парк радянського періоду” став надзвичайно привабливим об’єктом для зарубіжних і вітчизняних туристів.

Тим, хто звинуватить мене в заохоченні масового “ленінопoвалу”, хочу сказати, що мені особисто імпонує те ставлення до пам’ятників Іллічу, яке демонструють наші колекціонери. А ось тих безбарвних, штампованих ідолів у центрах міст і сіл мені не шкода.

Ідолів Леніна-Бланка переплавлять на пам’ятник засновнику Сум

Портрет Герасима Кондратьєва прикрасив центр міста

Заснованому українським козацтвом місту Суми лише 358 років. За однією з легенд назва міста пов’язана зі знайденими на місці його заснування сумками, наповненими золотими монетами. У травні 2008 року в центрі Сум відкрили символічний пам’ятний знак у вигляді сумки з грішми, яка висить над колодязем.

Заснував Суми перший полковник Сумського козачого полку Герасим Кондратьєв, який славився мужністю у боях і походах проти турків і татар. Це була справедлива, чесна, наділена залізною волею людина. На власні кошти він збудував Воскресенську церкву, чоловічий і жіночий монастирі. Сьогодні відомий лише один портрет полковника. Торік саме з цього зображення молоді художники Єгор Авдєєнко і Роман Лінник створили на стіні будинку на Покровській площі образ засновника міста. На ній не лише Герасим Кондратьєв, а й старовинна фортеця та герб міста. Композицію доповнює цитата з літопису зі згадкою про Суми.

Восени, коли Суми відзначатимуть свій день народження, у місті відкриють монумент Герасиму Кондратьєву. Цю ініціативу міського голови Геннадія Мінаєва підтримали депутати міськради. Місце розміщення монумента остаточно не вибрали.

Сумська міськрада ще 29 травня 2013 року ухвалила на своїй сесії знести пам’ятник і бюст Леніну в обласному центрі й переплавити їх на пам’ятник Герасиму Кондратьєву. Після цього міськком КПУ подав адміністративний позов про незаконність такого рішення. Та Зарічний районний суд м. Суми 15 серпня 2013 р. відхилив позов червоних. А 13 листопада Харківський апеляційний адміністративний суд підтвердив, що Сумська міськрада діяла в межах своїх повноважень, тож ідолів Леніна-Бланка можна демонтувати й переплавити.

Наостанок нагадаю трагікомічну історію ще одного монумента в Сумах. Мешканці міста не завжди згодні з тим, що після жовтневого перевороту більшовики знищили пам’ятник Івану Харитоненку — великому покровителю Сум, меценату, на кошти якого спорудили Троїцьку церкву, реальне училище, лікарню Святої Зінаїди тощо. На постаменті, який лишився, згодом встановили Леніна. Зі здобуттям незалежності України 1991 року Суми стали одним із небагатьох міст на сході України, де знесли цей пам’ятник вождю, а на старий постамент повернули фігуру Івана Харитоненка. Тож Суми з перших років незалежності є прикладом для України у “ленінопoвалі”.

Пам’ятник сумці

Матеріали підготував
Сергій ГОРИЦВІТ
Фото із соціальних мереж

Петро СОРОКА,
Тернопіль

«Вбираю в душу непорочність тиші...»

Ольга Яворська. Відлуння. — Львів: Сполом, 2013 р.

Книжка “Відлуння” Ольги Яворської невелика за обсягом, але за фактажем, емоційною напругою і глибиною думки надзвичайно містка. Усе мені подобається у ній, хвилює і глибоко зворушує душу, окрім дизайну і художнього оформлення. Усе-таки форма має відповідати змісту, бо первісне сприйняття — візуальне і саме оцей псевдонародницький стиль багатьох читачів може насторожити. Щоденникові записи і поезія авторки варті того, щоб їх прочитати уважно та вдумливо.

Ольга Яворська — винятково спочутлива душа, для неї не існує чужого горя і болю, вона завжди з тими, хто страждає, мучиться і не може знайти спокою та затишку в нашому розшарпаному, неприхильному й суворому до людини світі. І все у неї пропущено крізь власний біль, усе тим болем обпечено і перевірено на справжність. Саме тому до її найближчих друзів належать ті, що не вміють жити легко і бездумно, що багато роздумують над трагічною сутністю життя і серце мають відкрите для добра і милосердя. В іменах це відбито так: Любов Проць, Людмила Литвинчук, Світлана Антонишин. Це найближчі й найвірніші подруги. Їхні імена, принагідно кажучи, добре відомі в Україні, бо в творчому доробку цих жінок книги знакові й талановиті. Ольга Яворська увійшла у велику літературу з-під крила Івана Гнатюка, що першим помітив її поетичний хист, усіляко підтримував і допомагав утвердитися в літературі. Пригадую, з якою гордістю говорив Іван Федорович про двох своїх найталановитіших учениць — Любов Проць і Ольгу Яворську, з яким запалом читав їхні вірші і як радів кожній публікації в періодиці. Адже відомому письменнику, хоч би яким успішним він був, потрібні не тільки читачі, а й учні. Ольга Яворська виявилася дуже вдячною ученицею, і багато зробила для світлої пам’яті свого вчителя: жодна її книжка не обходиться без згадки про нього, роздумів над його творчістю і долею і віршів-присвят. І у “Відлунні” ім’я Івана Гнатюка, що називається, виставлене на щит. “Знову приснився Іван Гнатюк. Точніше не Гнатюк, а лише його голос... Сильний, красивий, мужній, але дещо тривожний. Невже мені загрожує небезпека?

Пролунали тривожні слова
З-за Господньої брами.
Перегіркла від болю трава
Запеклася сльозами.

Поєднав наші душі цей сон,
Де про смерть — ні півслова.
Тільки небо й земля — в унісон,
Тільки свічка воскова”.

Уже на початку книги авторка наголошує: *“Література — це світ думок, страждань, почуттів, відчуттів і навіть розчарувань. Занурюючись у нього, щоразу знаходиш щось нове, неймовірно цікаве і звабливе. Настає мить, коли переконливо розумієш — без цього світу життя втрачає сенс”.* Життя поетеси справді виповнене літературою, і її щоденникові записи говорять нам, як багато і уважно вона читає інших, як багато книжок злітається до неї з усіх куточків України. І для кожного вона знаходить добре слово, про кожний прочитаний твір, що схвилював її і зачепив глибинно, намагається сказати щось посутнє і щире.

Сильніша авторка там, де пише про людські долі, здебільшого трагічні й болючі. Неможливо без внутрішнього трему читати про Ольгу Гурську, яку важка недуга прикувала до ліжка (“а вже перед смертю вона не могла навіть рухати очима”), про юну красуню Руту Вітер, “смерть якої була такою безглуздою і невчасною, жорстокою і втаємниченою, що шокувала всіх, хто знав і не знав її”, про Євгена Титикайла, що помер, оплаканий одними голубами, “які зліталися до нього з цілої околиці, бо він завжди розсипав для них зерно, куплене на мізерну пенсію”, а люди знайшли його тіло тільки через кілька днів, весь тиждень не забирали з моргу (отака доля справжнього поета!), про Євгенію Божик, смерть якої була схожа на відірваний вітром пожовклий листок... Перелічити всіх, про кого пише письменниця, годі, бо тим і відрізняється її “Відлуння” від інших щоденників, які сьогодні охоче друкують письменники, що вона більше пише про друзів, приятелів і зовсім незнайомих людей, ніж про себе.

Коли письменниця говорить про себе, то ось так: *“Ніколи не вважала себе сильною особистістю, але до слабких не пристаю. Маю стійкі переконання і намагаюся їх захищати”.* Прекрасне зізнання!

В іншому місці вона зізнається, що якби судилося їй жити під час визвольних змагань, то неодмінно пішла б в УПА, загинула в криївці чи на сибірових етапах. І сумніву це не викликає, бо серце в Ольги Яворської справді прометеївське. На таких жінках завжди трималася і тримається сьогодні Україна, бо місце для подвигу є завжди і загроза для нашої незалежності нині не менша, ніж була в повоєнні часи. Тільки інший оскал в тієї загрози, бо в окупантів помінялися методи руйнації й експансії, вони стали витонченішими і підступнішими...

Кожна фраза, кожне слово в Ольги Яворської дихає тривогою за Україну, і цим вона нагадує Василя Захарченка і Миколу Горбаля, Раїсу Лишу та Ігоря Калинця, Галину Кирпу та Лесю Білик... Але її вогненне письмо далеке від ура-патріотичної риторики, від бунтівливих закликів і тріскучих фраз. Її слово дихає любов’ю до всього українського, і саме ця любов зроджує в душах читачів жагучу потребу жити для свого краю, простягнути захисну долоньку над свічечкою тремтливого “і”.

Зрозуміло, що книгам Ольги Яворської сьогодні особливого ходу немає і нічого вона не отримує за свою жертовну працю, навпаки — постійно відкладає кошти з невеликої платні сільської вчительки, аби видати нову книжку, врятувати її від живої могили в шухляді робочого стола. “Пишучи прозові твори, часто перевтілююся у своїх героїв, — зазначає вона, — думаю за них, страждаю разом з ними”.

Авторка охоче вкраплює у структуру своїх щоденників фрагменти письменницьких листів чи розмов із ними, і декого це насторожує: чи варто це робити, чи не надто ризикований це хід? Для мене тут немає дилеми, бо письменницькі листи мають таке ж право на життя, як оповідання, повісті, вірші чи будь-які інші жанри. До того ж пані Оля подає ті уступи з них, у яких ідеться про літературу, теоретичні питання чи дається оцінка творчості того чи того письменника, а не смакує кололітературні плітки й чутки.

“Ніколи не забуду очей молодого юнака, вояка УПА, свідком страти якого я стала, будучи ще підлітком. Він так голосно крикнув перед смертю “Слава Україні!”, що було чути на ціле село” **(Тереза Галишин).**

“Видно, є люди, яким завжди добре, а є такі, яким завжди погано. Такий розподіл ролей, така воля справедливої несправедливості, а чи несправедливої справедливості. Ніхто ніколи не знатиме цього достеменно” **(Надія Ковалик).**

“Мій батько все життя боровся проти зла і неправди, закликав до християнської любові, за це люди й досі його пам’ятають і шанують...” **(Людмила Гончар).**

“Дізнався, що пишете книгу про визвольну боротьбу — схвалюю і дуже тішуся. Знаю наперед, що буде в ній багато обіймів і поцілунків, кохання і відчаю, але знаючи Вашу романтичну вдачу, прощаю” **(Андрій Боб’юк,** письменник і колишній вояк УПА).

Вдаються Ользі Яворській і пейзажні замальовки, до яких вона час від часу звертається і які покликані відмежувати один текст від іншого та дати змогу читачеві перевести подих. Коли читаєш ці етюдні замальовки, то охоплює відчуття, ніби вони намальовані тонким пензлем, як у Катерини Білокур, а не описані словами: *“Надвечір’я. Сиджу на березі Дністра, вслухаюся у чисту і трепетну мелодію води. На душі солодко, сумно і тривожно, немов перед сповіддю. Мандрую очима по прозорій, як сльоза, хвилі і думаю про тимчасовість буття. За кілька кроків від мене шумить очерет, запнуте хмарою сонце вечірньою звабою багрянить небо”.*

А ще авторка полюбляє стислу, афористичну фразу, їй вдається ущільнити слова настільки, що речення нагадують напнуту тятиву. Для неї характерні філософська глибина і небуденна логічність мислення, уміння помітити і виокремити найпосутніше, найважливіше в житті, а також стиснути до розміру максими якусь життєву мудрість чи цікаве узагальнення:

“Справжність душі виявляється у її щирості”.

“Письменник повинен навчитися жити так, щоб не думати про п’єдестал, а про читача”.

“Якщо навчимося ставитись одне до одного так, як вчить Божа заповідь, — навчимося жити”.

“Радість — це чисті думки і високі ідеї”.

“Старості не бояться тільки молоді, бо їм здається, що житимуть вічно”.

Але інколи короткі фрази збивають темпоритм оповідного тексту, тому в майбутньому з ними варто поводитися обережніше і розсудливіше і, можливо, вкраплювати в структуру ширшої оповіді, а не подавати окремо. Краща ситуація там, де цікаві думки і спостереження виливаються у формі лаконічного катрена:

Я так уміла вірити в дива,
Шукала синіх зір за небокраєм,
Мене донині казка пам’ятає,
Бо я уміла вірити в дива.

Ще одна прикметна особливість творчості письменниці — іронічність та вміння описати ситуацію чи окрему людину з домішкою гумору. Вона також полюбляє анекдотичні й дотепні сценки, які відбивають якусь цікаву грань людського життя-буття.

“ — Мого чоловіка можна “поставити на місце” лише сваркою, — розповідала одна жінка іншій на трамвайній зупинці. — Його цілий світ дратує, бо давно забув усміхатися і жартувати, не вміє до порядку одягатися, ходить неохайний, вибухає через дрібницю, мріє нажити статки, а працювати не хоче, ниє, як стара баба. Тільки давши волю словам, я виправляю ситуацію.

— І що, допомагає?

— На кілька днів. А потім все рухається по колу”. (“По колу”)

Але поряд ось із такими веселими сценками межують описи абсолютно відмінних ситуацій і драм, як воно, власне, відбувається і в самому житті, тому щоденник Ольги Яворської за своєю суттю можна назвати драматичним. “Коли мій чоловік лежав без свідомості “звалений інсультом”, а його рідний брат помирав від раку, їхня мати в молитві просила: “Господи, не позбав мене розуму, бо хто за моїми синами плакати буде?”.

Серце і думка письменниці неодмінно звернені до України, вона перейнята її долею, тривогою за її майбутнє. Слово Ольги Яворської — ніби продовження творчої і життєвої естафети Івана Гнатюка, і вона добре розуміє всю відповідальність цієї місії. *“Творю свій літературний світ, бо так мені добре, — зізнається вона. — Вічним орієнтиром у ньому є віра в істину і ті відчуття, які народжуються у спілкуванні з природою. Налаштовуюсь на оптимізм, хоча це нелегко. Наштовхуючись на фальш або агресивність, дуже страждаю. Гірко й печально усвідомлювати ті поразки, яких зазнаємо останнім часом через розбрат і невміння об’єднуватися. Але я живу в постійному очікуванні перемін...”.*

Талановите слово наближає такі переміни і вони неодмінно настануть. А отже, принесуть зміни і в особисте життя письменниці — її талановиті книжки розлітатимуться світом великим багатотисячним накладом, як, безперечно, заслуговують на це.

Визначено лауреата Премії Кабінету Міністрів України ім. Максима Рильського 2014 року

16 січня відбулося засідання Комітету з присудження Премії Кабінету Міністрів України імені Максима Рильського, якою відзначають кращі літературні переклади українською мовою творів видатних зарубіжних авторів і переклади творів українських класиків і сучасних авторів мовами народів світу.

Шляхом таємного голосування визначили лауреата премії 2014 року. Ним став член Національної спілки письменників України, старший викладач кафедри сходознавства імені професора Ярослава Дашкевича філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка Роман Гамада за книги перекладів із перської мови “Захоплюючі розповіді” Алі Сафі та “Бахтіяр-наме”, що вийшли у 2011 та 2012 роках у тернопільському видавництві “Богдан”.

“Захоплюючі розповіді” Алі Сафі належать до найпопулярніших творів перської літератури, яку називають першою антологією перського гумору — дотепного, лагідного і повчального.

Твір “Бахтіяр-наме” (друга назва — “Повість про десятьох візирів”) також широковідомий на Сході. Часом його написання вчені вважають до XI—XII століття. Різноманітні списки “Бахтіяр-наме” зберігаються в рукописних сховищах світу. Відомі, крім численних перських, також арабські, уйгурські та малайські версії цього твору. Арабська версія дійшла до нас у вигляді казок “Тисячі й однієї ночі”.

Уперше ці твори українською переклав Роман Гамада. Фахівці відзначають його неперевершене володіння словом і здатність передати манеру письма кожного перекладеного ним автора.

Роман Гамада — автор книг перекладів із перської: “Перські оповідки” у 2-х томах (2007—2008), “Анекдоти про муллу Насреддіна” (2008, 2011), “Антологія перського гумору” (2010), “Весела книга” Алі Сафі, “Захоплюючі розповіді Алі Сафі” та “Іранські народні казки” (2011).

Він лауреат премії ім. М. Лукаша та першої премії Фонду Воляників-Швабівських при Фундації Вільного Університету в Нью-Йорку.

Загалом на здобуття премії імені Максима Рильського цього року подали 13 творів, перекладачами яких є 6 авторів. Планується, що вручення премії відбудеться 19 березня у музеї імені М. Рильського.

Ірина ГНАТЮК,
кандидат філологічних наук, завідувач відділу лексикології та лексикографії Інституту української мови НАН України, м. Київ

Вагомий внесок у словникарство

Велика і різножанрова творчість Богдана Лепкого — своєрідне явище в українській літературі XX століття. В умовах незалежної України, коли формується нова концепція розвитку науки, культури, літератури, творчий доробок Богдана Лепкого посідає одне з визначних місць. Духовна спадщина митця акумулює основні тенденції художнього мислення складного періоду — від неонародництва до модернізму. У колі дослідницьких зацікавлень завжди перебувала мова творів письменника, оскільки її барвистість, колорит, неповторна манера залишаються невичерпним джерелом для написання численних наукових праць, демонструють багаті виражальні потенції української мови. Результатом копіткої багаторічної роботи науковців стало фундаментальне видання “Фразеологізми у творах Богдана Лепкого” (2010 р.), підготовлене до друку колективом викладачів кафедри української мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка під керівництвом професора Стефанії Єлисеївни Панцьо. Рецензований словник — безперечний науковий набуток в історії української лексикографії, презентує багатство та вагомий емоційно-експресивний потенціал національної мови.

Літературна Тернопільщина XX століття асоціюється в уяві кожного читача з іменем талановитого українського письменника Богдана Лепкого. Це автор, який приніс в українське письменство колорит галицької землі, збагатив літературу специфікою та унікальністю мовного викладу. В сучасній україністиці чимало фразеологічних словників, які засвідчують фраземне багатство нашої мови, однак словників мови творів окремих письменників мало. У цьому вбачаємо актуальність виконаного дослідження. Саме фразеологія висвітлює глибинні шари українського національного мислення, є складовою народної культури, в ній відображено матеріальний світ, людські стосунки, емоції. Зміст фраземи — це знання, досвід людини, вкладений у короткий вислів з емоційно-експресивною та образно-метафоричною оцінкою.

Укладачі словника поставили перед собою важливе і нелегке завдання: виявити фразеологічні одиниці у всій творчій спадщині майстра художнього слова Богдана Лепкого, проаналізувати їхню семантику та виявити граматичні параметри. Багатство авторського слова, оригінальність і вишуканість образотворення Богдана Лепкого демонструють уміле застосування усталеного фразеологічного корпусу української мови та створення трансформованих фразеологічних одиниць, що виконують важливу естетичну роль у його творах. Нам імпонує те, що автори словника подають значення виявлених фразеологічних одиниць, спираючись на фразеологічні словники української мови, а саме на “Фразеологічний словник української мови” (К.: Наукова думка, 1993; перевидання 1999. — 984 с.) та “Словник фразеологізмів української мови” (К.: Наукова думка, 2003; перевидання 2008. — 1104 с.).

Багаторічна праця, яку завершили мовознавці з Тернополя, є водночас і складною, і вдячною. Систематизація в окремому словнику фразеологічних ресурсів письменника увиразнює національну специфіку всієї мови. Рецензований словник подає всі фразеологічні одиниці, прислів’я, приказки тощо, ужиті у творах видатного галичанина Богдана Лепкого. Укладачі опираються на широке розуміння фразеології. Словник “Фразеологізми у творах Богдана Лепкого” є унікальним виданням, що дозволяє поглянути на творчість письменника крізь нову призму — через лексикографічне джерело. Автори довели, що мова творів Богдана Лепкого багата на фразеологію. У словникових статтях вдало презентовані приклади-ілюстрації до виявлених фразеологічних одиниць. Укладачі продемонстрували глибоку науковість у поєднанні з популяризацією творчості Богдана Лепкого.

Структура словникової статті охоплює: заголовний компонент (опорне слово); реєстровий фразеологізм із його варіантами; тлумачення; цитати-ілюстрації; паспортизацію фразеологізму із зазначенням назви твору та сторінки, на якій виявлено фразему. У словниковій статті першим наводять заголовне слово: іменник, прикметник, дієслово, дієприкметник; у поодиноких випадках опорними стають інші частини мови. Опорне слово подається у вихідній (початковій) формі: для іменника — називний відмінок, однина; для прикметника — називний відмінок, чоловічий рід, однина; для дієслова — інфінітив. Після заголовного компонента у словниковій статті подають реєстровий фразеологізм із його варіантами, наприклад: **кращий горобець у жмені, як синиця на стрісі = краще синиця в руках, ніж журавель у небі; як горобці на плоті = як ластівки під стріхою; натиснути голосом = підняти голос; воду опихати в ступі = товкти воду в ступі** та ін. Далі йде тлумачення фразеологічного значення (за фразеологічними словниками). Якщо мовний зворот не зафіксований у фразеологічних словниках, автори подають власні дефініції, наприклад:

ДУХ
дух затаїти
Принишкнути, завмерти (внаслідок сильного переляку, потрясіння) [ФСУМ, 1: 318].

Король дивився на Орлика, але не відповідав. Козаки ***дух затаїли*** в собі. *З-під Полтави до Бендер*, с. 126.

ДУША
мов без душі ходити
Переживати, сумувати.

Гарний козак. А як учора бився, щоб ви знали! Жаль лиш, що влюбився, і тепер ***мов без душі ходить.*** *Крутіж*, с. 753.

У словнику зафіксовано велику кількість усталених, добре відомих фразеологічних одиниць на зразок: **“поставити на своїм”** (с. 148), **“добру школу пройти”** (с.151), **“піти до голови по розум”** (с.159), **“подати собі руки”** (с.163), **“виривати з серця”** (с. 171), **“добрі часи”** (с. 203), **“ангел понад хатою перелетів”** (с. 10), **“як риба у воді”** (с. 155). Однак значно більшу увагу привертають фразеологізми-новотвори Богдана Лепкого, як-от: **“хрінові троянда запахла”** (с. 201), **“чесати чортові хвіст”** (с. 205), **“балакати макарони”** (с. 12), **“пізні Івани”** (с. 82).

У рецензованій праці звертає на себе увагу сумлінність опрацювання, спосіб наведення матеріалу, чіткість структури словникової статті, поліграфічне виконання.

Словник “Фразеологізми у творах Богдана Лепкого” дає простір кожному, хто з ним ознайомиться, по-новому осмислити творчу спадщину подвижника національно-державного відродження України Богдана Лепкого, збагатитися духовно, інтелектуально, додати щось нове чи поіншому осягнути вже відоме, знане. Приємно, що українське авторське словникарство збагатилося новою, самобутньою лексикографічною працею. Усю “магію фразеологізмів” відчули, відшукали і паспортизували для нащадків, нових поколінь читачів, шанувальників українського слова укладачі — професор Стефанія Єлисеївна Панцьо (автор проекту, головний редактор), Тетяна Пилипівна Вільчинська, Ірина Михайлівна Бабій, Ніна Олександрівна Свистун (відповідальний секретар), Наталія Дем’янівна Парасін, Наталія Іванівна Ліснняк, Тетяна Михайлівна Миколенко, Марія Ярославівна Наливайко. Їхня праця здатна вивищити кожного, хто візьме видання до рук; лінгвістично й інтелектуально занурити у таїни духовного світу. “Слово наше невмируще, воно ніжне, мальовниче, голосне, як пісня, — писав Пантелеймон Куліш, — це “скарбівня нашого духа”. Слово поцінували і вивищили укладачі словника “Фразеологізми у творах Богдана Лепкого”, які служать Музі Рідного Слова і душею, і справою.

Приємно, що українське авторське словникарство збагатилося новою, самобутньою лексикографічною працею, яка заслуговує і схвалення, і відзнаки. Рецензований словник “Фразеологізми у творах Богдана Лепкого” є вагомим внеском у вивчення фразеології, лінгвостилістики, лексикографії. Його з успіхом зможуть використати науковці, студенти, аспіранти, викладачі, усі, хто цікавиться мовою і культурою рідного народу.

Володимир МОЛОДИКО,
член Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка, м. Радомишль Житомирської обл.

Мийдодір для рідного слова

Загрозу українській мові несе не лише русифікація, що викликає в українців найбільше спротиву й опору, а й латинізація, на яку чомусь не надто звертають увагу.

26 липня 2011 р. терміново скликали позачергову сесію Житомирської обласної ради для перейменування обласної комунальної установи “Житомирський обласний центр охорони здоров’я матері і дитини” на Житомирський обласний перинатальний центр.

А поспішність, із якою це робилося, пояснювалася бюрократичною казуїстикою, за якою чималі асигнування та сучасне й вартісне медичне обладнання, що призначалися для центру згори за відповідною державною програмою, мали бути спрямовані винятково на перинатальні центри. Житомирський центр матері і дитини слова “перинатальний” ні у назві, ні в статуті не мав, відтак омріяного медиками і громадою устаткування, як і відповідного фінансування, за чиновницькою логікою не міг отримати.

Що ж то за слово таке?

Саме тоді я почув його вперше, і здивувався, що латиною воно поєднує в собі вагітність, пологи, післяпологовий період — власне, те, що ми називаємо *материнством* як функцію жінки народжувати й виходжувати дитину.

І коли запитую котрогось із далеких від медичної галузі співрозмовників, чи знають вони, що таке перинатальний центр, більшість лише стинає плечима. А центр матері й дитини — цілком ясно і зрозуміло. Власне, й комп’ютер такого чужого українській мові слова не розуміє, бо підкреслює його за правописною програмою як помилку.

І такі масові перейменування відбувалися майже скрізь.

Це лише один, але досить промовистий приклад того, як зрозумілі громадянам рідномовні поняття штучно замінюють і засмічують чужими словами. У цьому випадку — на догоду коштодавцю. Бо Національний проект “Нове життя — Нова якість охорони материнства та дитинства”, відповідно до якого виділяли значні кошти на створення перинатальних центрів, був профінансований низкою міжнародних організацій. Зверніть увагу: у наведеній назві проекту жодної згадки про перинатальність немає, а йдеться натомість про охорону саме звичного нам материнства і дитинства. Але чиновники бачили тут тільки те, що хотіли бачити, а фінансовий чинник у їхньому погляді виявився визначальним.

Медична галузь, як на мене, стає однією з найнебезпечніших у впровадженні у нашу бутність чужих слів. Приміром, звернув якось увагу, що замість теж зрозумілих колись центрів чи станцій переливання крові, у яких зокрема збиралася донорська кров, почали з’являтися трансфузіологічні заклади.

Або — з дитинства цілком усвідомлював, чим займається лікар, якого називали “вухо-горло-ніс”. Можливо, звучить воно і не зовсім оковирно, але принаймні зрозуміло, бо узвичаєне тепер “отоларинголог” дитина (і не тільки) не лише не зрозуміє, а й не вимовить. Так само порівняйте наймення “зубний лікар” і “стоматолог”, “підвищений тиск” і “гіпертензія”, “належний до тіла” і “соматичний” та багато інших медичних понять.

А ще зараз масово вводять в обіг термін “хоспіс”, яким називають благодійну установу з догляду за безнадійно хворими людьми. Один із таких закладів, до речі, планують відкрити у нашому Радомишльському районі. Хоча здавна існують українські визначення для подібних установ — богадільня, притулок тощо.

Та медицина, на жаль, непоодинока у такій майже примусовій латинізації.

Грішать цим і освітяни, котрі, здавалося б, як ніхто інший мали б піклуватися про захист рідного слова. Якось в одній із педагогічних публікацій зустрів термін “пропедевтичний”. Спеціаліст, до якого звернувся з цього приводу, детально намагався роз’яснити, що ж воно означає, і знаходив для такого тлумачення цілком слушні українські відповідники.

Павло Загребельний колись на зустрічі з читачами обурювався тим, що у київських ресторанах з’явилися сомельє. Так французи називають фахівців із розливу вин. Але ж у рідній мові ще з прадавніх княжих часів існують власні назви для таких професій: чашник, підчаший, виночерпій.

Полюбляють вставити екзотичне слівце у свої виступи й наші політики. Кілька років тому доходило до сміху, коли поважні нардепи, немов мавпуючи один одного, у своїх дискусіях згадували чиюсь “харизму” або “харизматичність” (зрозумілою мовою — це вміння особи подобатися людям і впливати на них). Напевне, тому і вподобали вони це слівце, бо надто важливою є така здатність під час виборчих перегонів.

У низці країн існує законодавча заборона на офіційне правописне використання іншомовних термінів і слів, якщо є відповідник цьому у своїй державній мові. От нам би такий підхід! Бо таке враження, що нині про чистоту рідного слова дбають лише поодинокі диваки-ентузіасти. Як, скажімо, журналіст Юрко Зелений, котрий, мов казковий Мийдодір, разом з однодумцями намагається впроваджувати в обіг взамін іншомовних слів вигадані відповідники.

Наприклад, замість маркера запропоновано вживати слово “мітник”, журналіст — це “новинар”, афіша — “оголоска”, спідометр — “швидкомір” тощо. І деякі з його слів уже починають уживатися.

Дехто обурюється: мовляв, навіщо винаходити велосипед (нещодавно, між іншим, із приємністю почув, як у гурті підлітків між собою вони називали цей транспортний засіб “крутилом”), і, приправляючи сюди політику, починає волати про насильницьку українізацію, якою у нас і не пахне, та, власне, суттєво ніколи й не пахло. На жаль.

Бо коли надумаємо на ділі взятися рятувати рідну мову, то предмета порятунку вже може й не виявитися...

“Геній ходив нашими вулицями. Непросто ступати в його сліди, але ж треба”.

Ніжинськими слідами генія...

Директор Благодійного фонду “Ніжен”, заступник голови Ніжинського міського об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” Микола Шкурко про те, що він є членом організаційного комітету з підготовки та відзначення заходів з нагоди 200-ліття від дня народження Т. Г. Шевченка дізнався, переглядаючи в листопаді сайт міської ради. Розпорядження про це за № 92 секретар міської ради Олег Кірсанов підписав 17 червня 2013 року. З 18 членів оргкомітету 10 чиновників. Решта — керівники культурних і освітніх закладів. У цьому документі затверджено й план заходів про підготовку та відзначення ювілею. 12 основних пунктів передбачають проведення масових концертів, спортивних змагань, виставок, виховних годин і тематичних вечорів, які в одному підпункті називаються “круглими столами”, в іншому — виїзними лекторіями, диспутами чи тематичними екскурсіями.

Цього списку, очевидно, достатньо для чиновницького звіту перед вищим начальством, але мало для ніжинців, які простір цього міста сприймають не в географічному вимірі, а як поняття власної долі, і відчуття його духовного середовища у них неймовірно сильне. Присутність тут Тараса Шевченка, у викупі якого з кріпацтва брали участь випускники Ніжинської гімназії вищих наук князя Безбородька, відображена не тільки в спогадах сучасників, а й у його прозових творах. Їх активно досліджував один із перших біографів Кобзаря уродженець с. Переходівка вихованець Ніжинського повітового училища Олександр Кониський. Епістолярну спадщину Тараса Шевченка досліджував відомий шевченкознавець директор Ніжинського юридичного ліцею Михайло Чалий. Внесок у шевченкознавство і створення Національного музею Тараса Шевченка в Києві зробив ніжинець Михайло Новицький. Наукову розвідку “Тарас Шевченко і Чернігівщина” залишив нам доцент Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя Георгій Неділько. Її електронний варіант уже підготував Гоголезнавчий центр університету. Він буде опублікований у науково-популярному часописі “Наш український дім” для вчителів України та діаспори, який видає Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою. Історичний відділ Ніжинського краєзнавчого музею імені Івана Спаського досліджує ніжинські шляхи Тараса Шевченка, які планує видати окремим путівником. Розроблена і відповідна тематична екскурсія.

Чи знають про це автори Плану заходів?

Не тільки я звернула увагу на пункт 10: “Провести ремонтні та реставраційні роботи з благоустрою і впорядкування об’єктів, пов’язаних з ім’ям Т. Г. Шевченка протягом 2013—2014 років”. Очевидно, такими вони вважають територію біля пам’ятника Кобзарю в парку культури й відпочинку його імені й майданчик біля Спасо-Преображенської церкви на вулиці Московській, де відспівували тіло Тараса Шевченка при перевезенні з Петербурга в Канів, куди в пункті 1.2 заплановано театралізовано покласти квіти.

Назву ще одне пам’ятне місце, яке має бути позначене не лише в газеті. На вулиці Гоголя, там, де тепер стоїть пам’ятник Юрію Лисянському, височіла будівля Дворянського зібрання. Про перебування тут Тараса Шевченка 1846 року написав Олександр Кониський.

“Коли Шевченко і Чужбинський (останній до того ж і годованець Ніжинського ліцею) приїхали в Ніжин, дак про їх приїзд зараз залунала чутка по місту, і двері нашої квартири, — розповідає Чужбинський, — не зачинялися пайпаче від студентів: між ними тоді ще був відомий потім перекладник творів Шекспіра, Шіллера, Гете й Шевченка — Микола Гербель.

В четвер на масниці у ніжинському клубі (казино) був баль. Тарас і Чужбинський пішли на баль. Один із старшини клубної, побачивши, що у Шевченка на голові шапочка, і не відаючи, хто він такий, чию голову вкриває та шапочка, не хотів пустити його на баль. Але ж суворому старшині з’ясували, що шапочка вкриває голову генія України, і в якому убранні не був Шевченко, він, зайшовши до клубу, робить останньому честь і шанобу”.

У цьому ж приміщенні, як сповіщає музейна афіша, в п’ятницю 24 лютого 1912 року Ніжинським українським драматичним гуртком буде поставлена “Наймичка”, драма в п’яти діях Карпенка-Карого, з участю Марії Костянтинівни Заньковецької — майбутньої першої народної артистки України, чий 160-літній ювілей теж припадає на 2014 рік. Рецензенти її творчості відзначали, що вона на сцені виразила біль української нації так само геніально як Шевченко у слові. І це дає нам право написати ці видатні українські імена на одному пам’ятному знаку у скверику Лисянського.

І видання, і реставрація, і встановлення пам’ятних знаків потребують коштів, відсутність яких у міському бюджеті чиновники останніми роками використовують як відмовку від роботи. Тому народний депутат України Руслан Марцінків, закріплений за територіальним виборчим округом Чернігівщини від фракції Всеукраїнського об’єднання “Свобода”, 6 вересня 2013 року звернувся з депутатським запитом до прем’єр-міністра України Миколи Азарова. Він просить включити Спасо-Преображенську церкву до плану державного замовлення з реставрації пам’яток архітектури на 2014 рік та взяти під особистий контроль відбудову храму в Ніжині.

Вважаю доречним нагадати про ще одну ніжинську історію, пов’язану з іменем Тараса.

Тіло Шевченка з Петербурга в Україну перевозили через Ніжин 17 травня 1861 року. Зустріч була особливо врочиста. Біля застави на Московській вулиці зібралися представники Ніжинської інтелігенції: ремісники з розгорнутими корогвами та цеховими знаками, студенти ліцею та гімназисти. Колісницю з труною великого поета провезли Московською вулицею в огорожу Преображенської церкви. Після панахиди, яку відправили на церковному майдані ніжинські священики, прикріпили до віка труни вінки й квіти. Церковна Процесія проводжала труну через усе місто Київською вулицею, яка з 1917 року носить ім’я Тараса Шевченка. 1991 року на пам’ять про цю сумну подію біля Спасо-Преображенського храму встановлено меморіальний знак. А в парку відпочинку імені Тараса Шевченка — пам’ятник великому українцю скульптора Олександра Скобликова. Це було зроблено з ініціативи громадськості, а саме Товариства української мови імені Т. Г. Шевченка, яке тоді в Ніжині очолював Микола Шкурко. Його підтримала міська рада і особисто голова виконкому Анатолій Романенко. Трудові колективи перераховували одноденний заробіток на спорудження пам’ятника, а організатором робіт виступили саме чиновники.

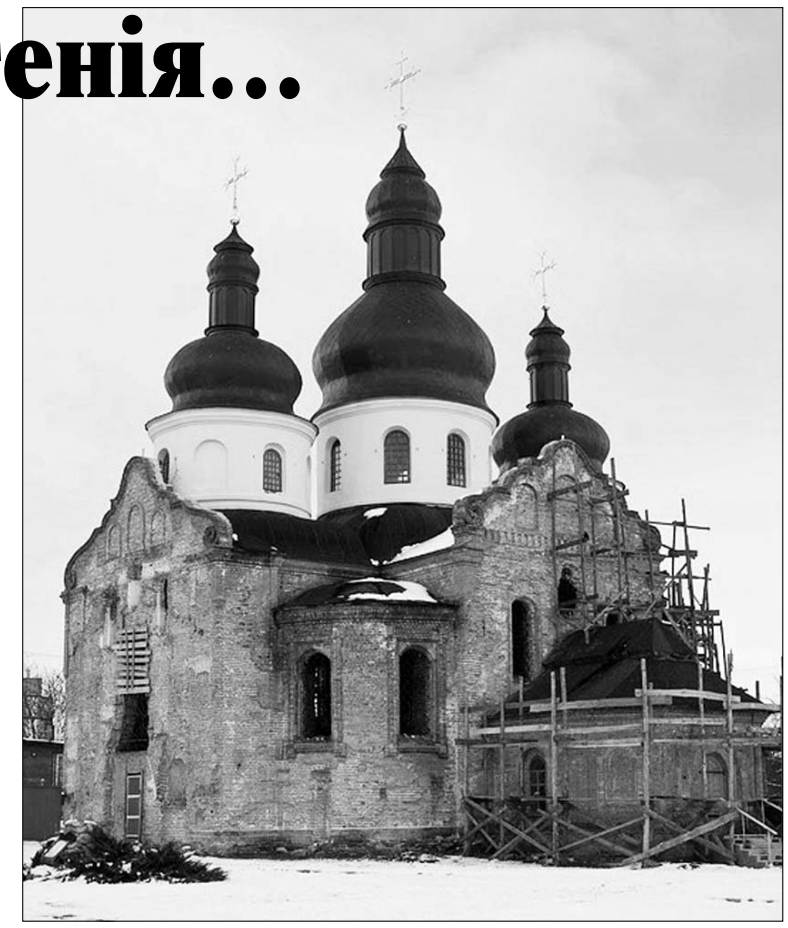

Спасо-Преображенська церква в Ніжині

А чи мають сьогодні працівники виконкому кошторис на виконання запланованих робіт?

Змушені ставити такі запитання через газету, тому що нічого не знаємо про діяльність цього оргкомітету. Насторожує і не здійснений 240-літній ювілей Юрія Лисянського. Понад рік тому нам наобіцяли грандіозну реставрацію скверу біля пам’ятника, а все завершилося нетеатралізованим покладанням квітів і виступом колишнього музейного науковця, а тепер директора бібліотеки Гоголевого вишу, просвітянина Олександра Морозова про життєвий шлях видатного мореплавця.

Зважаючи на таку ситуацію, 28 листопада 2013 року Микола Шкурко звернувся до секретаря міської ради Олега Кірсанова з пропозицією скликати засідання оргкомітету і розглянути питання про включення до його складу представників Української Православної Церкви Київського Патріархату й бізнес-середовища Ніжина. А ще порушити клопотання перед Чернігівською обласною державною адміністрацією про включення до регіонального плану заходів фінансування ремонтних і реставраційних робіт об’єкту — Спасо-Преображенської церкви і майданчика біля неї.

Геній ходив нашими вулицями. Непросто ступати в його сліди, але ж треба. Якщо ми справді вважаємо себе українцями...

Місто 17-ти храмів

Так назвала Ніжин редакційна колегія науково-популярного ілюстрованого журналу Міністерства культури України “Пам’ятки України”. У такий спосіб відомі науковці підтримали створення в Ніжині історико-культурного заповідника.

Ідея створення в Ніжині заповідника виношується вже понад 20 років. Місто налічує 117 пам’яток архітектури (а це в півтора раза більше, ніж в обласному центрі Чернігові), 72 пам’ятки історії та 12 пам’яток монументального мистецтва, зокрема збереглося 17 храмів і кількадесят кам’яниць (мурованих будинків) XVIII століття, що є великою рідкістю на Лівобережжі.

Професор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя заслужений діяч науки й техніки України Григорій Самойленко, описуючи Ніжин давній і сучасний, аргументовано доводить його належність до нашої великої історії, до надбань освітніх і мистецьких. І тому йому болить архітектурне спотворення Ніжина. Як і Олександру Морозову — автору статей “Миколаївський собор — унікальна пам’ятка доби “Козацького барокко” та “Грецькі храми в Ніжині”. Він зібрав колекцію світлин, чужих і власних, на яких наше місто залишилося в первозданному вигляді. Радянська влада спеціальними табличками декларувала охорону історичних пам’яток і при цьому їх безкарно знищувала. І в часи новітньої української незалежності міська влада роздавала заповідні землі під торговельні забудови, дбаючи про власний зиск, а не про пам’ять поколінь. Тому, очевидно, і затягнувся процес створення заповідника.

Точкою опори, навколо якої формуватиметься заповідник, має стати вже існуючий краєзнавчий музей імені Івана Спаського. Доля музейної справи у Ніжині була і залишається нелегкою. Про це написала завідувачка історичного відділу музею кандидат історичних наук Наталія Дмитренко. На її думку, експозиція потребує і змістовного, і художнього оновлення.

Презентація журналу “Пам’ятки України” стала приводом для серйозної розмови про майбутнє міста. У ній узяли участь секретар міської ради Олег Кірсанов і начальник управління культури й туризму виконкому міської ради Валерій Примаченко.

Було розглянуто науково-проектну документацію “Обґрунтування створення у м. Ніжин історико-архітектурного заповідника”. Розробником виступив НДІ теорії й історії архітектури та містобудування УТОПІК на замовлення управління житлово-комунального господарства Ніжина. Представлена розробка передбачає визначення території та об’єктів заповідника, відповідне функціональне зонування території міста, реставрацію пам’яток, а також відтворення цінних втрачених історико-архітектурних об’єктів.

Сторінку підготувала
Надія ОНИЩЕНКО

Виставка одного портрета

У Хмельницькому обласному літературному музеї відкрилася виставка одного портрета Тараса Шевченка. Подія присвячена 200-річчю Великого Кобзаря.

Це паперовий плакат із портретом Тараса Григоровича роботи українського художника Фотія Красицького — внучатого небожа поета, онука його рідної сестри Катерини. Плакат побачив світ, як зазначено у вихідних даних, “3 мая 1906 года”, понад 100 років тому. Видала його “Типо-Хромо-Литография И. И. Чоколова”, що містилася в будинку під № 22 по вулиці Фундуклеївській у Києві. Нині це вже справжній раритет. Отже, примірник, виставлений у Хмельницькому обласному літературному музеї, — цінний музейний експонат. Місяць тому його подарував закладу культури Іван Григорович Безручко, відомий фольклорист, який нині мешкає у Чернівцях.

Василь ГОРБАТЮК,
директор Хмельницького обласного літературного музею

Народився Іван Безручко 1922 року в селі Патринцях Кам’янець-Подільського району. У 1980-х роках через будівництво Дністровської ГЕС Патринці переселили “на гору”, але багато чого з його історії, з його духовних, культурних скарбів залишилося жити таким, як у давні часи, завдяки Івану Григоровичу. Скажімо, 1 грудня 1992 року він надрукував у Хмельницькій обласній газеті “Подільські вісті” щемливий спогад-нарис “Сльоза моя — Патринці”. У цій газеті побачили світ і “Легенди Совиного Яру”. Згодом Іван Григорович опублікував оповідання нашого земляка — письменника Володимира Бабляка “Лан”, що не було видрукуване за його життя.

Ще учнем Калачковецької неповної середньої школи Іван Безручко зробив свої перші записи народних пісень із уст односельців Василя Гнатовича Чорного та Павла Івановича Остафійчука.

— А до праці на фольклорній ниві, — пригадує Іван Григорович, — мене заохотив учитель літератури Борис Єгорович Єсипов. Як дорогу реліквію, бережу книжку “Пушкін, Шевченко, Горький у народних переказах” у записах Дмитра Косарика, яку вчитель подарував мені 1937 року, щоб я на таких зразках навчався записувати народне слово. Сам же Борис Єгорович загинув у боях із гітлерівськими загарбниками.

Івану Безручку теж довелося воювати. Школу він закінчив якраз напередодні 22 червня 1941 року, але до армії забрати не встигли. Пережив окупацію, на фронті — з 1944 року. Після демобілізації, 1948-го, став учителем молодших класів у Китайгородській десятирічці. Він тут учився, тож його добре знали і як відмінного учня, і як активного позаштатного автора різноманітних часописів.

Закінчив Чернівецький медичний інститут, 1956 року почав працювати у буковинському райцентрі Кельменцях.

Ще в довоєнні роки кілька переказів про чарівний і таємничий Совиний Яр, записаних Іваном Безручком, потрапили до Інституту мистецтвознавства, фольклору й етнографії (ІМФЕ). 1953 року студент-медик знову почав записувати народнопоетичну творчість. Його вражало багатство прислів’їв, приказок, народних способів лікування, якими володіли люди.

Символічним був для нього перший робочий день, коли його покликали до літнього мешканця Кельменець, який несподівано захворів.

— Від болю, а надто від надмірного хвилювання, — згадує Іван Григорович, — хворий не знаходив собі місця. Що робити? Можна було б зробити йому укол, дати таблетку, але... У моєму чемоданчику нічого цього не було. І тут я згадав: “Якщо хворому після розмови з лікарем не стане легше, то це не лікар”. І я вдався до слова, аби заспокоїти хворого. І — диво! — біль як рукою зняло. На радощах дружина хворого сказала: “Подарую я Вам тайстру, яку сама вишила. У ній будете носити людям швидку допомогу”.

Чудова тайстра недовго носила ліки, зате пригодилася І. Г. Безручку як скарбниця, в яку він збирав народну творчість. Згодом упорядкував картотеку, назвав “Тайстра народної мудрості” і надіслав до Києва.

“Кращому збирачеві народної творчості — з повагою і побажанням успіхів у збирацькій роботі”, — такий напис прикрашав книжку “Українські народні прислів’я та приказки”, яку Іван Григорович незабаром одержав у подарунок від поета й народознавця Максима Рильського.

“Спасибі. Прийміть мої найкращі побажання”, — таку телеграму надіслав Іванові Григоровичу письменник Михайло Стельмах, великий знавець і шанувальник народної творчості.

1957 року в Києві відбулася Республіканська нарада збирачів народнопоетичної творчості, скликана ІМФЕ АН УРСР. Одним із 150-ти учасників наради був І. Г. Безручко. Тоді познайомився з відомими збирачами фольклору письменником Дмитром Косариком, Гнатом Танцюрою, М. Рябим, а під час Республіканської конференції 1961 року — з Настею Присяжнюк, Марією Руденко, Михайлом Ревуцьким та іншими.

У доробку І. Безручка — понад 6 тисяч прислів’їв і приказок, близько тисячі пісень, триста легенд, казок, народних оповідань, бувальщин, усмішок, переказів про походження прізвищ і прізвиськ, чимало місцевих народних прикмет, рецептів народних страв і народної медицини, топонімічних матеріалів. Більшість зібраних матеріалів передав до рукописних фондів ІМФЕ імені М. Т. Рильського та Інституту мовознавства імені О. Потебні АН України. Чимало зразків увійшло до тритомного зібрання прислів’їв і приказок та до інших видань. А скільки їх опублікували на сторінках всеукраїнських, обласних і районних періодичних видань! 1996 року вийшов друком невеликий збірник “Дністріана діда Йвана. Легенди і перекази Кельменеччини в записах І. Г. Безручка”, а 2010 року побачила світ книжка легенд, переказів, казок, спогадів “Там, де тече Дністер”.

Значне місце в доробку Івана Григоровича посідають замальовки природи, особливе — розповіді-спогади про зустрічі з письменниками: данським — Мартіном Андерсеном-Неске, німецьким — Віллі Бределем, українськими — Вадимом Собком, Андрієм Патрусом-Карпатським, Дмитром Луценком, Володимиром Бабляком, Віктором Кушніром, Віктором Зубарем, Михайлом Крилатим. Четверо з них — наші земляки-подоляни, які працювали на Буковині. Цінні їхні книжки, рукописи, інші матеріали, які Іван Григорович передав до Хмельницького обласного літературного музею близько десятка років тому.

І ось тепер подарував музею найдорогоцінніщу реліквію сім’ї Безручків — портрет Тараса Шевченка. Його придбав свого часу Антон Антонович Білоус — батько дружини Івана Григоровича Галини Антонівни. А. А. Білоус у 20-ті роки вчителював у Рогізні, Зелених Курилівцях тодішнього Староушицького району. Саме про нього у своїй книжці “Золоті верби” пише український письменник Микола Тарновський.

Про життєвий і творчий шлях Ф. С. Красицького та його портрет Тараса Шевченка, про долю родинної реліквії Безручків учням Хмельницького ліцею № 17 розповідали на відкритті виставки працівники літературного музею Тамара Міцінська, Людмила Данилюк, Яна Янчишина. У виконанні студентки Хмельницького музичного училища імені Владислава Заремби Діани Юрейко прозвучала пісня “Защебече соловейко” на слова Тараса Шевченка, музика подільського композитора Миколи Балеми.

Присутні також оглянули виставку видань творів Тараса Шевченка із фондів музею, зокрема, “Кобзарів”.

«Подарунок» на іменини?

Олександр ДІХТЯРЕНКО,
с. Васильків
Шполянського району
Черкаської області

До 200-річчя Т. Шевченка у Центрі ЗНО підготували своєрідний “подарунок”. У програмі з української літератури для ЗНО зник Тарасів “Заповіт” (“Як умру, то поховайте..”) і послання “І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм...” Натомість додали “Великий льох” і поему “Марія”. Хитра арифметика — два твори зняли, два поставили. Але ж які твори зняли! Чим при цьому керувалися? Це питання до тих, хто власною рукою викреслив ці твори, а також до тих, хто затверджував такі зміни. Здається, керувалися ці люди страхом. Адже при підготовці до ЗНО ці твори Тараса Шевченка прочитають уже не діти-дев’ятикласники, яким по 14—15 років, а юнаки й дівчата, яким по 17, 18 і більше. А це ціла епоха у духовному зростанні людини. Начитаються “кайдани порвіте”, “волю окропіте”, почнуть гукати “Банду — геть!”, а чиновникам це треба? Без Шевченкового “Заповіту” їм якось комфортніше. Було б ще краще й зовсім без Шевченка, та не можна так відверто демонструвати свою ницість.

Можна здогадатися, як міркували посадовці, вилучаючи найважливіше. Хай діти знають про те, що “наша дума, наша пісня не вмре, не загине” з вірша “До Основ’яненка”. У всі часи фольклор великої небезпеки не становив. Це ж не політика. Катерина полюбила москаля, а він виявився брехуном? Навіть приємно — “ай да наші, кого не надують”. Поплачуть — полегшає. Гайдамаки-зарізяки ляхів-католиків ріжуть? Хай, може, в Європу йти не схочеться. Три душі согрішили: одна дорогу з повними відрами перейшла гетьману, який їхав у Переяслав, друга скаженому царю коня напоїла, третя усміхнулася цариці, яка Дніпром пливла. Три ворони... Три лірники... Метафорика “Великого льоху” складна, досвідченому не все відразу відкривається, тому й загрози особливої для тих, хто змінює програми, не становить. Народи Кавказу борються за волю. Хай чужим поспівчувають, а заодно переконаються у величі орла, який довбе ребра. Приснився поетові цар? Так його ж уже давно немає. Небайдужа поетові Україна, то це ж його особисте, інтимне. Мати-Марія, жінка, яка в найтяжчу хвилину не втратила віру, не дала зупинити добро, уможливила майбутній порятунок людства, яке вбило її дитину... Можна й покритикувати поета, не погодитися з його трактуванням християнської історії... Тільки не допустити, щоб Пророк говорив із молодим поколінням про насущні проблеми буття нації, буття України.

Я не применшую значення творів Тараса Шевченка, які включені в програму ЗНО. Всі твори Кобзаря вершинні й небезпечні для владоможців. Такий він, наш Шевченко, який про Україну сказав: “За неї душу погублю”.

То що ж тепер? Змиритися? Чи ще й із цього приводу збирати Майдан, співати “Заповіт”, читати “І мертвим, і живим...” перед конторами чиновників і змусити повернути вилучені твори до програми незалежного оцінювання? Адже ганьба! У рік ювілею такий “подарунок”!

Найкраще було б вилучені твори повернути до програми тихо, написати лист-роз’яснення, можливо, якогось “стрілочника” навіть покарати. Та в такий хід розв’язання проблеми важко віриться. Отож знову Шевченкове: “Борітеся — поборете, Вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава І воля святая!” І допоки нам, українцям, боротися за Україну в Україні?